

बंगाल, असाम, नागालैंड अते बंगलादेस विच बाबा

{गौड़ (मालदा) विखे सत्र 1509 ई असाम 1510, पूरबी बंगाल 1511 ई माघ देस 1511, बरमा -1511}

पूरब विच उदासी रूट - पटना - मुंगेर - भागलपुर - कंत नगर - राज महल - मालदा - गौड़ ॥ फिर एसे रूट ते पटना वापसी ॥ पटना - लालगंज (वैशाली) - बीरगंज - काठमंडू (शिवरात्री 1510 ई जनकपुर इलाका - ब्राह्मखेतर - सिक्कम दे मट्ट - भूटान दुबड़ी - जोगीगुफा - गुहाटी - गड़ह दौल - ब्रहमकुंड ॥ वापसी ॥ ब्रहमकुंड - शिवसागर - दीमापुर - सिलहट्ट - ढाका - देवीपुर चिट्ठागांग (1511 ई मराक ऊ (माघ देस अज्ज बरमा विच) इत्र वा (मांडले-बरमा) ॥ वापसी ॥-जगननाथ पुरी बरासता कलकत्ता (1512 ई)

जिवे पिच्छे वी जिकर आया है कि दिल्ली दा सुलतान सिकन्दर लोधी मज़हबी जनून करके बदनाम सी अते गैर मुसलम लोकां ते अथाह जुलम करके अगले नूं मजबूर करदा सी कि उह मुसलमान बणन। किवे उस ने मथुरा दे कृष्ण भगवान दे मशहूर मन्दर नूं दुहा दिता सी। फिर इक वेरां मथुरा दे घाट ते नायी अते जेहड़े हिन्दू शरधालू मुंडन करवा रहे सन, हुकम करके कतल करवा दिते सन। इतहास च आउदा है कि इक वेरां सिकन्दर लोधी नूं खबर मिली कि लक्खां हिन्दू कुरखेतर दे मेले ते हाजर होन जा रहे ने। सुलतान ने इक बुद्धे काजी कोलों पुच्छ्या कि इस दा की कीता जावे? तां काजी कहन्दा है बादशाह सलामत इह वरतारा हिन्दू आं दा मुद्ध कदीम तों चलदा आ रेहा है इहनूं बन्द करनां हकूमत पक्खो गलत होवेगा। इस गल ते सुलतान नूं काजी ते एना गुस्सा आ गया कि उसने आपना खंजर काजी ते ही कट्टु ल्या, अखे "लगदा ही नहीं कि तूं मुसलमान होवे, जेहड़ा तै नूं काफरां नाल हमदरदी है।" काजी ने माफी मंग के जान छुडाई। बादशाह ने कुरुखेतर दा सरोवर मिट्टी पुवा के पूर दिता। गुरबानी इस गल दी शाहदी भरदी है कि हिन्दू मेल्यां अते कुंभां ते जान वाले शरधालू आं कोलो जजिया ल्या जांदा सी। नगरकोट (कांगड़ा) दे मन्दर दी बेअदबी करवा के लिंग वाला पत्थर बुच्चड़ां नूं दे दिता कि इहदे नाल मीट तोल्या करो। मन्दर ते जेहड़ा खूबसूरत तांबे दा छतर झुल्लदा हुन्दा सी उहदे कौल बणवा के मसीतां च रखाए तां कि निमाजी इनां विच पानी पा के आपने हत्थ पैर धो सकन। धौलपुर गवालियर अते नरवड़ दे मन्दर दुहा के ओथे मसीतां बणवा दितियां। जदों उहने धौलपुर ते जित्त हासल कीती तां एना खरूद कीता कि लुट्टमार दे नाल नाल छां-दार रुक्ख वी पुट्टवा के सुट्ट दिते। जेहड़ा बशिन्दा अगगे आए सभ नूं अत्रे वाह कतल करवायी जावे।

मनुक्खता दे पैगम्बर गुरू नानक नूं सुलतान दी इह सोच बहुत चुभदी सी। साहब ने बादशाह नूं समझाउन बुझाउन दी कोशिश कीती पर कट्टड़ मौलाण्यां गुरू

कयी किलोमीटरां च फैले गौड़ दे खंडर कहानी दस्स रहे ने कि इस नासवान संसार विच कुझ वी सथायी नहीं।(फोटो धत्रवाद : विकीपैडिया)

साहब दी मुखालफत कर दित्ती। हुकम कर दित्ता कि गुरू नानक दुबारा दिल्ली नां वड़े। उहनां दा वस्स चलदा तां गुरू साहब नूं खतम कर दिन्दे पर साहब दियां चमतकारी ताकतो अगगे उह नेहत्थे महसूस करदे सन।

गउड़ बंगाल- ऐन उहनां ही दिनां विच बंगाल विच वी मुसलमाना हकूमत सी जो हिन्दुसतान तों बिलकुल अजाद वी सन ते दिल्ली दी फिरकाप्रसत हकूमत दी सोच दे वी बिलकुल उलट। बंगाल विच ओहनी दिनीं हुसैन शाही खानदान दा राज सी। इस तों पहलां इथे इल्यास शाही खानदान दा राज सी। उह वी हिन्दुसतान तों अजाद सन। इथे 320 साल हिन्दुसतान तों वक्खरी हकूमत चलदी रही अते मुगल बादशाह बाबर ने इनूं पहली वार फतह कीता।

पूरब वल जदों गुरू साहब आए तां इथे आ के साहब नूं बंगाल दे सांझे हुकमरानां बारे पता लग्गा। बेहार विच जदों साहब फिर रहे सन तां ओदों ही उह गौड़ गए। बंगाल दा पच्छमी शहर गौड़ उस वेले बंगाल दी राजधानी सी। इहदा नां लखनौटी वी चलदा सी। बादशाह हमायू ने नां जत्रतबाग रक्ख्या। ओहनी दिनी इक फरिया सूसा नां दे पुरतगाली यातरी ने जदों इह नगर वेख्या तां बड़ियां तारीफां कीतियां। ओहनी दिनी

पांडूआ। फिर की होया सिर ते छत नही बची। मसीत है तां 600 साल पुराणी।

इस शहर दी अबादी 12 लक्ख सी। ♦ गुरबानी विच जेहड़ा राग गाउडी आउदा है उहदा नां वी ऐसे शहर करके ही है। उदों बंगाल नूं गौड़ देस वी कह दिता जांदा सी। पुराने सम्यां विच राजधानी दे नां ते ही देस दा नां चलदा हुन्दा सी। जिवे लहौर सूबा, मुलतान देस आदि आदि।

इतहासकारां ने गौड़ दे लागे ही 30 कि.मी. उत्तर (नकशा सूचक: 25.1333333, 88.1666667) होर वी शाही खंडरात पाए ने ते पता लग्गा है कि गौड़ दी पहलां राजधानी पांडूआ (फिरोजाबाद) दे सथान ते सी। पर सत्र 1450 ई विच दर्या गंगा दे वहाय ने सिद्धी शाही महल नूं ही आ टक्कर मारी ते महल दा नामो निशान मिटा दिता सी। उदों ही फिर राजधानी दी सारी अबादी नूं हिजरत करवा के हेठां चन्दनगड़ह ल्यादा गया सी।

इहनां दोवां राजधानी शहरां दे ऐन दरम्यान सी शहर मालदा (पुराणा)। पांडूआ तो 10 कि.मी दक्खन अते गौड़ तों 21 कि.मी. उत्तर। सो नवी ते पुरानी राजधानी दे विचकार होन करके मालदा शहर दी आपनी अहमियत हो गई।

शेर शाह सूरी ने गौड़ शहर नूं लुट्ट पुट्ट फनाह कर दिता सी। बाद 1575 ई इथे पलेग फैल गई जिस करके लोक इथों हिजरत कर गए। मगरों गंगा दर्या वी इस तों परे हट गया। गौड़ अज्ज दे मालदा शहर तों ऐन दक्खन विच 16 कि. मी दी दूरी ते सी। भाव पच्छमी बंगाल अते बंगलादेश दी सरहद्द ते। (नकशा सूचक 24♦52 ◌88♦08 ओ)

बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह -गुरू साहब जदों गौड़ गए बंगाल दा बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह सी। जनमसाखियां तों एनां तां पता नही लगदा कि साहब दा मेल इथे गौड़ विच उहदे नाल हो सक्या कि नही। अन्दाज़ा इहो लगदा है कि बादशाह ओदों किधरे दौरे ते सी ते आखीर ते गुरू साहब दा मेल उहदे नाल चिट्टागांग शहर विच हुन्दा है। लगपग उहनी दिनीं ही चिट्टागांग विखे पुरतगाली सौदागरां नूं बंगाल विच वपार दी खुल्ल दिती गई सी। इस सुलतान ने हिन्दू

साधू चैतन्या महाप्रभू नूं आपना प्रचार करन वासते पूरी अजादी दिती होयी सी। इहदी शखसियत ते एना कु दाग लगदा है कि जदों इसने उड़ीसा ते हमला कीता तां इस दे कुझ जरनैलां ने इक दो मन्दर ढाहे सन।

जनम साखी बाला विच चिट्टागांग विखे जिस बादशाह नाल गुरू साहब दा मेल हुन्दा है उहदा नां सुध सैन दिता है। याद रहे कि

होरनीं थांयी वी जनम साखी लिखारियां ने नां उलट पुलट ही दिते होए हन। क्युकि उनां सुणियां सुणाईआं गल्लां लिखियां हन जिस करके नावां च बहुती थांयी गलतियां मिलदियां हन। देसां इलाक्यां दे नां जिस तरां दिते हन उस तों लगदा है कि इह लिखारी विचारे अनपडूह जेहे लोक सन।

जनम साखी विच साफ साफ जिकर आउदा है कि गुरू साहब होरनां देसां दे राज्यां नूं वी कह रहे हन कि बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह नाल रल के चलो। इथों तक कि इक थां इक राजे नूं उपदेश दिन्दे हन कि जे आपना राज बचाउना है तां हुसैन दे मुताहत हो जायो। इस तों साफ नजर आउदा है कि गुरू साहब बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह तों उमीद करदे सन कि उह तगड़ा हो के इक दिन दिल्ली फतह करे ते जनूत्री फ्रिकाप्रसत हाकम दा कम तमाम कर देवे।

बाला जनमसाखी दी इह बहुत वड्डी गवाही है कि गुरू साहब हिन्दुसतान दा तखता पलटन दे हक्क विच सन। ♦ इहो कारन है बाद विच साहब मुगल बादशाह बाबर नूं वी उतशाह दिन्दे हन कि दिल्ली ते हमला करे। पर बाद विच जदों बाबर दा जुलम देखदे हन तां वी दुखी हुन्दे हन। खैर बाबर जालम जरूर सी पर मजहबी कट्टड़पन उस विच एना नही सी जिन्ना पठान सुलतानां विच सी।

—♦—

बाबा पहुंच्या गाउड़ी देस

राम बाबू दे अम्ब जगत प्रसिद्ध हो गए

पटने वाले पास्यो रवाना हो, गंगा दे नाल चल, लोकां नूं मिथहास बाबत सुचेत कर के, इक निरंकार दी होंद द्रिड़ा रहे सन अते दक्खन नूं चलदे होए शहर कंत नगर पहुंचे। इथे गंगा नदी विच्च उत्तर तों दर्या कोसी

विचमख बंगाल दा इह पच्छमी हिस्सा नेपाल दी उदासी तों पहलां गाहआ सी। गौड़ अते पांडूआ: ♦ :-

[https://en.wikipedia.org/wiki/Gau%E1%B8%8Da_\(city\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Gau%E1%B8%8Da_(city))
<https://www.livehistoryindia.com>

(तसवीर लई धन्नवाद: दीपांजन घोश ।

आ मिलदी है अते बड़ा ही विशाल टापू बणदा है। कंत नगर तों बेड़ी रांही 100 किलोमीटर दा सफर करके राजमहल पहुंचे ते ओथे भोली भाली जनता नूं करम कांड दे जाल विच्चों कडू के निरंकार दे सतिनाम नाल जोड़या। ओथो फिर बंगाल दी राजधानी गौड़ पहुंचे। इथे पहुंचन दा गुरू साहब दा निशाना बंगाल दे बादशाह अलाउद्दीन हुसैन शाह नूं मिलना सी ते नाले गौड़ विखे दो प्रसिद्ध सिद्ध-जोगी मट्ट होया करदे सन उथे जा जोगियां नूं निरंकार दे लड़ह लाउना सी। गौड़ विखे सूफी मत वी जोरां ते सी। इह वी पता लगदा गुरू साहब ने सूफियां नाल वी गोसटां कीतियां। जदों गुरू साहब इथे पहुंचे गौड़ शहर पूरे जोबन ते सी।

जदों गुरू साहब गौड़ विखे बिराजे होए सन तां रूहानियत नाल लगाय रक्खन वाला इक बंगाली नाम राम बाबू उहनां नूं आपने शहर मालदा लै आया। राम बाबू ने आपने अम्बां दे बाग विच बकायदा साधू संतां दे रहन वासते इक कुटिया बणायी होयी सी। राम बाबू सी वी इलाके दी प्रसिद्ध सखशियत सी, भाव कोयी छोटा मोटा जगीरदार वगेरा समझ लयो। जिवे लोकायी नूं पता लग्गा कि इक जानी जान महातमा राम बाबू दे बाग विच आ टिक्या है, बंगाली लोक उमंड के पै गए। राम बाबू दी कुटिया विखे तां मेला ही लग्गा रहन लग्गा।

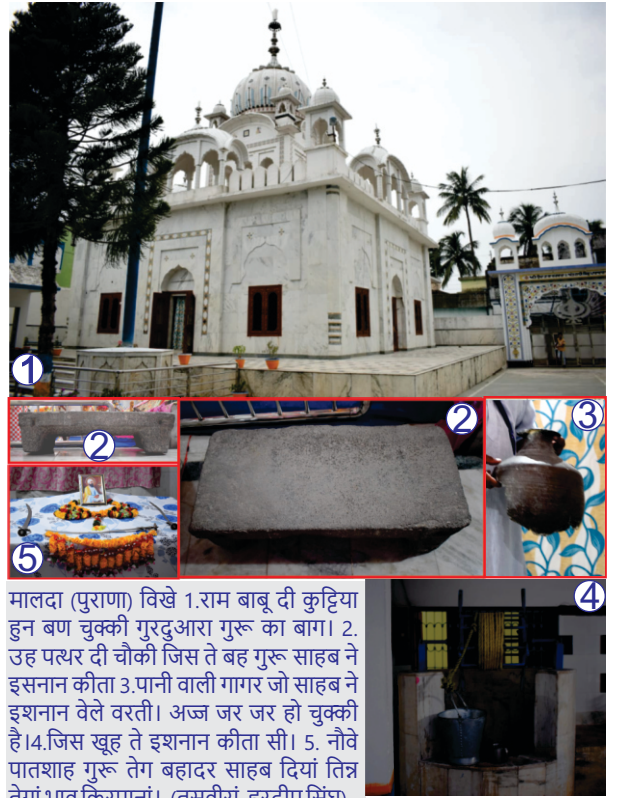
इतहास विच आउदा है कि ओहनी दिनी बंगाल खास करके गौड़ दी कपड़ा सनअत्त सिखर ते सी। इक दिन राम बाबू बड़े प्यार सतिकार नाल गुरू साहब दे नाप दे कपड़े सिवा के लै आया अते गुरू साहब नूं बेनती कीती कि साहब इह बसत्र प्रवान करो। ध्यान रहे गुरू साहब कदी सिरफ लगेट च ही रहन्दे सन। ओदों फिर गुरू साहब ने गउड़ी राग विच ही शबद कह दिता:-

चोआ चन्दनु अंकि चड़ावउ ॥ पाट पटम्बर पहारि हढावउ ॥ बिनु हरि नाम कहा सुखु पावउ ॥1॥ क्या पहरउ क्या ओढि दिखावउ ॥ बिनु जगदीस कहा सुखु पावउ ॥1॥ रहाउ ॥ कानी कुंडल गलि मोतियन की माला ॥ लाल नेहाली फूल गुलाला ॥ बिनु जगदीस कहा सुखु भाला ॥2॥ नैन सलोनी सुन्दर नारी ॥ खोड़ सीगार करै अति प्यारी ॥ बिनु जगदीस भजे नित खुआरी ॥3॥ दर घर महला सेज सुखाली ॥ अहनिसि फूल बिछावै माली ॥ बिनु हरि नाम सु देह दुखाली ॥4॥ हैवर गैवर नेजे वाजे ॥ लसकर नेब खवासी पाजे ॥ बिनु जगदीस झूठे दिवाजे ॥5॥ सिधु कहावउ रिधि सिधि बुलावउ ॥ ताज कुलह सिरि छत्रु बनावउ ॥ बिनु जगदीस कहा सचु पावउ ॥6॥ खानु मलुकु कहावउ राजा ॥ अबे तबे कूड़े है पाजा ॥ बिनु गुर सबद न

सवरसि काजा ॥7॥ हउमै ममता गुर सबदि विसारी ॥ गुरमति जान्या रिदै मुरारी ॥ प्रणवति नानक सरनि तुमारी ॥8॥10॥

गुरू साहब ते इस प्रकार राम बाबू अते जुड़ चुक्की लोकायी नूं उपदेश दिता कि बन्दा वधिया कपड़े पहन के ही सुक्खी नही हो सकदा। सानूं सुक्ख दा राज समझना पाउगा। जिथे गुरू साहब बिराजे सन उह थां इतहासिक धरमसाल बण गई। राम बाबू ने इलाके विच गुरमत दा खूब प्रचार कीता। नौवे पातशाह गुरू तेग बहादर साहब वी मालदा दी राम बाबू धरमसाल विखे पहुंचे सन। राम बाबू दी कुटिया वाला सथान अज्ज कल्ह गुरदुआरा गुरू का बाग कहाउदा है।

मन्त्र्या जांदा है कि जिह् करके लंमे समें लई राम बाबू ने गुरू साहब नूं आपने कोल रक्ख्या। हो सकदै गुरू साहब ने बादशाह दी उडीक कीती होवे जो किधरे दौरे ते गया होवे। ग्यानी ग्यान सिंघ ने लिख्या है कि चार मास इथे रहे। ♦ जिस बाग विच्च ठहरे से ओहो अम्ब

मालदा (पुराणा) विखे 1.राम बाबू दी कुटिया हुन बण चुक्की गुरदुआरा गुरू का बाग। 2. उह पत्थर दी चौकी जिस ते बह गुरू साहब ने इसनान कीता 3.पानी वाली गागर जो साहब ने इशानान वेले वरती। अज्ज जर जर हो चुक्की है।4.जिस खूह ते इशानान कीता सी। 5. नौवे पातशाह गुरू तेग बहादर साहब दियां तित्र तेगां भाव किरपानां।-(तसवीरां-हरदीप सिंघ)

चूसन वासते सौप दिता।ओहो बाग हुन पुलीन बाग कहाउदा है ते अम्ब वी ओथों दे बड़े उर्घहन। ♦

अज्ज तक उह खूह मौजूद है जिथे गुरू साहब ने इशानान कीता ते उह पत्थर दी फट्टी जां चौकी जिस ते बह इसनान कीता।राम बाबू ने उह गागर सांभ लई जिस दे पानी नाल गुरू साहब इशानान कर्या करदे

सन।

जिवे गुरू साहब ने पटने नूं आपना हैड कवाटर कुझ चिर लई बणाया सी एसे तरां कुझ इक नाल दे शहरां विच इथों भाव गौड़ (मालदा) तों ही गए। गौड़ राजधानी अते ओहनी दिनी बंगाल दा सभ तों प्रसिद्ध शहर सी सो हो सकदा चैतन्या महां प्रभू दा गुरू साहब नाल मेल एसे शहर विच ही होया होवे।

सूजा सिक्ख होया

मकसूदाबाद (मुरशिदाबाद) विखे बाबा

ग्यानी जी ने लिख्या है कि ओथों अगगे फिर मकसूदाबाद (मुरशदाबाद) "गंगा पार जित्ये हुन रेशम बीझन वाले सिक्खां दे घर हन ते धरमसाला है ओथे जा बिराजे। बहुत लोक सेवक बणे।"

इक सूजा नामे जडिया भगत तां मन तन धन्न करके सिक्ख हो ग्या। ओसे दी ओलाद ते संगत सूजे भगत दी बनी होयी है। सूजे जड़ीए दी ओलाद विचों ही भायी लल्लू सिंघ ने 1864 ई इक मंजी, इक थाल, 2 कौल, इक गड़वा, इक खिदामत, इक गुलाबदानी, इक आसा, इह सभ चांदी दे बणवा के पटने गुरू घर विच अरदास करवाए सन।

केहा जांदा है कि जदों सूजे जड़ीए नूं ग्यान प्रापत होया तां उह गा उठ्या

सतिगुरु नानक परस्या, सभ पाप बिनासे ॥

नाम अमोलक पायआ, कारज भए रासे ॥

अगम निगम जिस गावदे, सो सतगुर एह ॥

जिन की किरपा ते भयो, मै मुकति सदेह ॥

कचा रंग उतार के, सच रंग चड़ाया ॥

नानक सतिगुर दया ते अमरापद पायआ ॥

सूजे दा इह गीत सुणके मकसूदाबाद दी संगत झूम उठ्या करदी सी।

क्युकि गौड़ दी यातरा गुरू साहब ने बेहार दी यातरा दे नाल कीती, लगदा है कि इथों फिर बेहार दे किसे शहर विच गए ते फिर पटने वलों हुन्दे होए उत्तर नेपाल नूं गए। नेपाल तों उत्तर के ही धुबरी अते फिर धुबरी तों ही

गुहाटी नूं गए होणगे।

धुबरी असाम च बाबा नानक

नेपाल अते सिक्कम-भूटान दे बोधियां अते जोगिया नूं इक निरंकार दा ग्यान करवा के गुरू साहब धुबरी पहुंचे। ओथे जो ओनां कौतक विखाए उह इतहास विच्च ज्यादा सांभे नहीं गए। पर एना जिकर मिलदा है कि ओथों दी रानी गुरू साहब नूं सुन के पत्थर पूजा ते भग पूजा छड्ड गई। जिवे कि असां पहलां ही लिख्या है कि ओनी दिनी थांयी थांयी साडे खत्तरी वीर राज्यां कोल मंतरी होया करदे सन। लगदा कि धुबरी दी रानी वी कोयी पंजाबन होवे।

एसे रानी दा पोतरा राजा रामदेउ नौवे गुरू साहब दा शरधालू बण्या ते जिसदा पुत्तर रतन देउ गुरू गोबिन्द सिंघ जी दे दरबार विच्च चिट्टे मत्थे वाला हाथी अते होर भेटावां लै के हाजर होया सी। एसे दे नां ते नागेशवरी लागे कसबा रतनपुर मौजूद है।

धुबरी तों गुरू साहब पूरब वल नूं निकल गए।

कयी इतहासकारां ने जादूगरनियां दी साखी धुबरी विखे होनी दस्सी है। पर इह लोक कोयी निगर सबूत नहीं दे सके। इस करके धन्न पुर मत्रना ही ठीक है।

जोगीगुफा पहुंचदा, भै भीत होया मरदाना

धुबरी तों साहब ने वहाय दे उलट ब्रहमपुत्र दर्या विच कोयी 60 कि. मी. सफर कीता। लगदा है कि धुबरी रहन्दां ही गुरू साहब ने जोगीगुफा दे महंत नूं आपने आउन बाबत सुनेहा भेज दिता होया सी।

धुबरी तों जोगीगुफा दे रसते ब्रहमपुत्र दर्या किते किते 15 कि. मी चौड़ा हो जांदा है। सो अन्दाज़ा लायो ओथे किन्ना कु जल थल होवेगा। जरा सोचो इहो जेही थां ते जा बाबा पहुंच जाए तां विच्चारे मरदाने दा जिय तां डुबना ही होया। "बाबा किथे लै आइए, इथे तां सभ जल थल होया प्या है?" जिथे कु जेहे फिर जोगीगुफा सी ओथे खुशकिसमती नाल दर्या दा वहाय सिरफ 2 कि. मी चौड़ा सी। मलाहां ने गुरू साहब ते मरदाने नूं जोगीगुफा पत्तन ते लाह दिता। उथे बैठे फिर दोवे

बाबा फौजा सिंघ / किरपाल सिंघ ने मालदा तों सिद्धा धुबड़ी नूं जाना लिख्या है। जदों कि कोहली ने ग्यानी दे अधार ते मालदा तों सिद्धा ढाके वल जाना लिख्या है। ग्यानी- 214 ने खुद्द ही लिख्या है कि साहब नेपाल दी यातरा उपरंत ब्रहमपुत्र दे नाल नाल लखीमपुर थांणी पूरब नूं ब्रहम कुंड तक गए। धुबरी तां इस प्रकार रसते विच ही पवेगा ते नाले गुहाटी। सो साडा मत्रना है कि गुरू साहब कमक्या मन्दर गुहाटी नेपाल दी यातरा उपरंत ही गए सन। साहब दियां यातरावां नूं सही समझन लई मौजूदा राजनीतक सरहद्दां नूं नज़र अन्दाज़ करना पवेगा ॥

ग्यानी-113 ने गुरू साहब दा सिराजगंज जाना वी लिख्या है। याद रहे सिराजगंज शहर दी नीह जिमीदार सिराज अली 1762 ई विच रक्खी

सी। एसे तरां कृष्णा नगर (जिला नादिया), माणिकगंज अते शहजाद पुर कसबा सानूं नहीं लगदा कि गुरू साहब दे वेले कोयी ऐनी अहमियत रक्खदे होन कि गुरू साहब आपना रूट (रसता) बदल के इधर नदी पार आउदे। हा ग्यानी जी दे वेल्यां विच इह कसबे खबरां विच सन।

◆ ग्यानी -112 (औध अमूमन वधा चड़ा के ही दस्सी जांदी है। कई थांयी गुरू साहब ने हफता गुजार्या तां सथानक लोकां विच अज्ज कथा चलदी है कि साहब 9 महीने ठहरे सन। ध्यान रहे गुरू साहब मिशन अधीन चल रहे सन। उहनां दा निशाना वद्ध तों वद्ध लोकां नूं निरंकार नाल जोड़ना सी।)

गुरुद्वारा पातशाही नौवीं दुबरी। इस असथान दे मूल विच गुरू नानक पातशाह दी आमद ही है। इथे ही इक जादूगरनी ने नौवे पातशाह ते पत्थर सुट्या सी। जो अज्ज तक मौजूद है ते इतहासिक रुक्ख वी।

उडीक कर रहे सन कि मरदाना बोल उठ्या "बाबा आपां चोरां डाकूआं रुहेल्यां तों तां किसे तरां बच गए सी, हुन पानी तों नही बचदे। इथे जल थल तों सिवा कुझ नजर ही नही आ रेहा।" याद रहे इह उह थां है जिथों अगो फिर ब्रहमपुत्र चार पंज शर्यां विच वंड्या जांदा है।

गुरू साहब ने मरदाने नूं केहा भायी तूं सिधांत भुल्ल गया ए?

पउडी ॥ नाय मन्त्रिऐ सुखु ऊपजै नामे गति होयी ॥ नाय मन्त्रिऐ पति पाईऐ हिरदे हरि सोयी ॥ नाय मन्त्रिऐ भवजलु लंधीऐ फिरि बिघनु न होयी ॥ नाय मन्त्रिऐ पंधु परगटा नामे सभ लोयी ॥ नानक सतिगुरि मिलिऐ नाउ मन्त्रीऐ जिन देवै सोयी ॥

गुरू साहब ने मरदाने नूं हौसला दित्ता। जिवे दर्या पार करके पत्तन ते बैठे सन कि कुझ देर बाद इक्क जोगी साधु आ मिल्या। मरदाने नूं सुक्ख दा साह आया। जोगी कहन्दा मेरे पिच्छे पिच्छे आई जाओ।

साधु दे पिच्छे चलदे गए, छोटे मोटे शरे पार करदे गए ते अखीर ते छोटी पहाड़ी दी कंधर च जा वड़े। जित्ये वक्ख वक्ख धूणियां मग रहियां सन। इह सिद्ध जोगियां दा आशरम सी। अज्ज असम्मिया लोक इहनूं जोगीघोपा कहन्दे ने (नकशा सूचक 26.232310.90.575331)। इथो दा महंत सी रामदास सिद्ध। गुरू साहब ने लेट के महंत नूं नमसकार कीता। अगो महंत वी गुरू साहब दे पैरी पैके मिल्या।

इथे रह के मरदाने ने बड़े रंग रंग दे फल फरूट ते कन्दमूल खाधे। इथे गुरू जी 8 दिन ठहरे। केहा जांदा है कि मरदाने ने बाबे नूं पुच्छ्या कि बाबा जी रात हनेरी

विच्च तुसी ते महंत रोज किथे चले जांदे सी। गुरू साहब ने केहा मरदान्या इह राज ही रहन दे।

ते लओ बाबा पहुंच गया गुहाटी दे कामक्ख्या मन्दर : वाम मारगियां नूं सिद्धे राहे पाउण

जून 1511 (महीना हाड़, अम्बूबाची मेलेते)

धुबरी तों रवाना हो ब्रहमपुत्र रांही वहाय दे उलट बेड़ी रांही सैर करदे होए गुआलपाड़ा हुन्दे होए, जोगीगुफा दे सथान ते जोगियां नाल गोशटां करन उपरंत लग पग 200 किलोमीटर दा सफर करके गुहाटी पहुंचे।

गुरू साहब दे इस इलाके विच्च आउना इस करके जरूरी बण्या क्युकि कामरूप विच्च ओनी दिनी बहुत हिलजुल हो रही सी क्युकि गुहाटी दा कामक्ख्या (शयन) मन्दर नूं उहनी दिनी (1498 ई विच्च बंगाल दे मुसलमान बादशाह हुसैन शाह ने ढाहआ सी। हुसैन शाह बड़ा सहनशील बादशाह गिण्या जांदा है। इह वी मन्त्र्या जांदा है कि इस मन्दर विच चल रहे गलत कंमां कारन कुझ हिन्दू वी विरोध विच आ गए सन। इहदे ढाहे जान कारन इहदी चरचा वी पूरे हिन्दूसतान विच्च होई। उंज छेती ही इक हिन्दू राजे बिसवा सिंघ ने मन्दर दुबारा बणवा दित्ता सी।

याद रहे इह मन्दर पारवती दी योनी (गुपत अंग) नूं समरपत है।

हर पासे कामरूप देस दे धरम दी चरचा सी क्युकि इह कामवाशना ते केंदरत सी। इथे जो कुझ चल रेहा सी बहुते लोकां दी निगाह विच इह गन्द अते बेशरमी सी।

उहनी दिनी ही वाम मारगियां दा योगनी तंतर नां दा ग्रंथ लिख्या गया सी जिस ने चार चुफेरे चरचा छेड़ी होयी सी।

इस देस विच क्युकि साकत मत्त दी चडूहत सी इस करके वक्ख वक्ख जानवरां दी बली दित्ती जांदी सी खास करके भैंसा (मैंया जा संढा) दी बली जोरां ते सी। किते किते इनसान दी बली वी दित्ती जांदी सी। सरिर नूं कोहणां तां आम ही धारमिक कारज गिण्या जा रेहा सी।

बली दा प्रेरणासरोत खुद्द दुरगा दी कहानी है। क्युकि जदों दुरगा छिनमसता दा रूप धारन करदी है तां खुद्द दी धौन वी लाह दिन्दी है। धौन विच्चों लहू दियां तिन्न ततीरियां निकलदियां हन जिन्नां विच्चों दो तां देवी दियां भेणां पीदियां हन ते इक्क धार खुद देवी दा कट्या होया सिर पींदा है। कहानी विच हालात कामाक दस्से गए हन जेहनां दा वरनन करनां इथे सोभा नही दिन्दा।

सारे खोजी इतहासकार मन्त्रदे हन कि शकती वाले इस परसंग दी प्रम्परा बुद्ध धरम विच्चों आउदी है। क्युकि बिलकुल ओहो कहानी तिब्बत दे बुद्ध धरम विच है

ग्यानी - 115. ने उंज इह थां ढाके लागे दस्सी है। पर ओथे कोयी अजेही पहाड़ी नही है। कोहली ने वी जोगीगुफा पहुंचना ही मन्त्र्या है जो ठीक है। जोगीगुफा उंज वी गुरू साहब दे रसते विच पै रही है।

ਗੁਹਾਟੀ ਦਾ ਕਾਮਕਥਾ ਮੰਦਰ। 52 ਸ਼ਕਤੀ ਪੀਠਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਧਾਰੀਦਾਰ ਸਿੱਕਰ ਵੀ ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ ਪਰ ਅਸਾਮ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਸਾਜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਆਮ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਥਾਂ ਵਜਰਾਯੋਗਿਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਔਥੇ ਚਿਨਮਸਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਚਿਨਮੁੰਡਾ ਕੇਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਸੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਅਧੀਨ ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। (ਵੇਖੋ ਵਿੱਕੀ ਪੈਡਿਆ)

ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਲ਼ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਬਾਨ ਤੇ ਸੀ ਕਿ ਕਾਮਰੂਪ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ। (ਤਿਰੀਪੁਰਾ ਭਾਵ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਦੇਸ)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਠਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਕਾਮ ਪਿੱਛੇ ਸੁਦਾਈ ਨਾਂ ਹੋਈ ਜਾਯੋ। ਇਹ ਤਾਂ ਦੁਨਿਆ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਰਕ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਮੋਹਰਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਸਫਾ-108)

ਗੁਹਾਟੀ (ਪੁਰਾਨਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਗਜੋਤਿਸ਼ਪੁਰ) ਵੀ ਬਨਾਰਸ, ਪ੍ਰਯਾਗ, ਗਯਾ ਵਾਂਗੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।

ਕਹਾਨੀ ਇਥੋਂ ਦੀ ਵੀ ਔਹੋ ਹੀ ਕਿ ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਮਾਘਾ ਨੇ ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨਾਲਾ ਵਯਾਹ ਕਯੋ ਕਰਵਾਯਾ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸਹੁਰੇ ਪਹੁੰਚ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਤੇ ਚੁੱਕ ਲੈ ਚੁੱਕੇ। ਪਰਬਤ, ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ, ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਟਪਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਅੰਗ ਡਿੱਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਭਾਂਹ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਕਿਤੇ ਲੱਤ, ਕਿਤੇ ਅੱਖ, ਕਿਤੇ ਪੈਰ, ਕਿਤੇ ਸਿਰ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾਣਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ 52 ਅੰਗ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਂ ਡਿੱਗੇ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਕੁਲ 52 ਮੰਦਿਰ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪੀਠ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਚਾਹੇ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਵਾਲਾ ਜੀ, ਸ਼ਾਰਧਾ ਪੀਠ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹਿੰਗਲਾਜ ਜਾਂ ਕਟਾਸਰਾਜ। ਸਭ ਏਸੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੇ ਬਣੇ ਹਨ।

ਪਰ ਗੁਹਾਟੀ ਵਿਖੇ ਤਾਂ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਯੋਨੀ ਡਿੱਗੀ ਸੀ।

ਇਥੇ ਮੇਲਾ ਅਸਾਮ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਇਹਦੀਆਂ ਟਰੀਕਾਂ ਅਮੂਮਨ ਜੂਨ 22 ਤੋਂ 25 ਤੱਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕੇਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਕੀ ਪੁਰਾਨ ਇਥੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਯੋ ਮੂਰਖ ਬਣਦੇ ਹੋ। ਕਾਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਦ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਜਾ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਇਥੇ ਭੁਲੀ ਭਟਕੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੂਰਖੋ ਕੇਹੜੇ ਕੰਮ ਲੱਗੇ ਹੋ।

ਸਾਹਬ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਯਾ:-

ਸਲੋਕੁ ਮ 1 ॥ ਸੁਣਨੇ ਕੈ ਪਰਬਤਿ ਗੁਫਾ ਕਰੀ ਕੈ ਪਾਨੀ ਪਯਾਲਿ ॥ ਕੈ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਕੈ ਆਕਾਸੀ ਊਰਧਿ ਰਹਾ ਸਿਰਿ ਭਾਰਿ ॥ ਪੁਰੁ ਕਰਿ ਕਾਯਆ ਕਪੜੁ ਪਹਰਾ ਧੋਵਾ ਸਦਾ ਕਾਰਿ ॥ ਬਗਾ ਰਤਾ ਪਿਯਲਾ ਕਾਲਾ ਬੇਦਾ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਿ ॥ ਹੋਇ ਕੁਚੀਲੁ ਰਹਾ ਮਲੁ ਧਾਰੀ ਦੁਰਮਤਿ ਮਤਿ ਵਿਕਾਰਿ ॥ ਨਾ ਹੁਤ ਨਾ ਮੈ ਨਾ ਹੁਤ ਹੋਵਾ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥1॥ ਮ 1 ॥ ਵਸਤ੍ਰ ਪਖਾਲਿ ਪਖਾਲੇ ਕਾਯਆ ਆਪੇ ਸੰਜਮਿ ਹੋਵੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲੱਗੀ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਬਾਹਰਹੁ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵੈ ॥ ਅੰਧਾ ਭੁਲਿ ਪਯਾ ਜਮ ਜਾਲੇ ॥ ਵਸਤੁ ਪਰਾਧੀ ਅਪੁਨੀ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਹੁਤਮੈ ਵਿਚਿ ਦੁਖੁ ਘਾਲੇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੁਤਮੈ ਟੁਟੈ ਟਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਵਾਵੈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਨਾਮੋ ਆਰਾਧੇ ਨਾਮੇ ਸੁਖਿ ਸਮਾਵੈ ॥2॥ ਪਵੜੀ ॥ ਕਾਯਆ ਹੰਸਿ ਸੰਜੋਗੁ ਮੈਲਿ ਮਿਲਾਯਆ ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਕਿਆ ਵਿਜੋਗੁ ਜਿਨਿ ਉਪਾਯਆ ॥ ਮੂਰਖੁ ਭੋਗੇ ਭੋਗੁ ਦੁਖੁ ਸਬਾਯਆ ॥ ਸੁਖੁ ਉਠੇ ਰੋਗੁ ਪਾਪੁ ਕਮਾਯਆ ॥ ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਉਪਾਯੁ ਖਪਾਯਆ ॥ ਮੂਰਖੁ ਗਨਤੁ ਗਣਾਯੁ ਝਗੜਾ ਪਾਯਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਥਿ ਨਿਬੇੜੁ ਝਗੜੁ ਚੁਕਾਯਆ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਗੁ ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਯਿਆ ॥੪॥ ੳ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਇਥੇ 1511 ਈ ਜੂਨ ਦੇ ਅੱਢ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ।*

—◆—

ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਚੁੱਕੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਅੱਖੇ ਅੰਗ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ।

अलीपुखरी नगायो जा, बाबे ने संकरदेव नूं जा नमसकार कीती

गुहाटी तों ब्रहमपुतर रसते 50 किलोमीटर उते गुरू साहब पिंड अलीपुखरी पहुंचे जेहदा अजोका नाम पत्तेकीबोरी नेड़े मोइराबारी है ते इह मरीगायो जिले विच्च पैदा है। (नगायो तों 65 किलोमीटर ओरे पच्छम वल है) गुरू साहब दे वेले ही होया है संकरदेव जां श्रीमंत शंकरदेव (1449-1568 ई उस दी जीवनी पड्यां पता लग्गदा है कि उह वी मूरती पूजा ते वाम मारग आदि दे सखत खिलाफ सी। इक्क निरंकार नूं मन्नदा सी पर नाम उहदा सी कृष्ण गिणदा सी। उहदी रूहानियत दी उच्चायी देख के लोकां च प्रसिध हो गया सी कि उह विशनूंदा ही अवतार है।

1511 दे नेड़े तेड़े संकरदेव आपने पिंड अलीपुखरी ही बिराजमान सी। जित्ये गुरू साहब जा के उहनुं मिले। गुरू साहब ते संकरदेव दी मिलनी दी गवाही असम्मिया लोक अज्ज तक्क भरदे हन। उह तां इह वी कहन्दे हन कि बंगाल दा चैतन्या प्रभू वी संकरदेव दा शरधालू सी।

ब्राहमणां ने संकरदेव दी शकायत राजा कोल कर दित्ती जिस कारन कोच राजा नर नरायन ने संकरदेव दी ग्रिफतारी दे हुकम दे दित्ते। पर राजा दे दरबार विच्च विच्च शंकरदेव दा कोयी शरधालू सी जिस ने राजा नूं मना ल्या कि घट्टो घट्ट संकरदेव दा पक्ख इक्क वार तां सुन लयो। राजा मन्न गया। संकरदेव ने दरबार विच्च अजेहा कीरतन कीता कि राजा कील्या गया। राजे ने संकर नूं गल्ल नाल ला ल्या।

संकरदेव 'नाम' सिधांत दा पक्का अनुआई सी। कीरतन दी अहमियत ते वी जोर दिन्दा सी। घट्ट घट्ट विच्च बिराजमान कृष्ण नूं मन्नदा सी। पर ब्राहमणां उनूं जीन नां दित्ता। इस सिधांत ते आ के गुरू साहब फायदे विच्च सन क्युकि पंजाब विच्च राज मुसलमानां दा सी। हालां शकायतां तां गुरू साहब दियां वी होईआं सन। कलानौर दा सूबेदार दुनी चन्द करोडिया गुरू साहब नूं सज़ा देन दे मंतव नाल ही चड्या सी। बटाले दे ब्राहमणां वी मुखालफत कीती सी।

क्युकि गुरू साहब दा सारा जोर नाम दे सिधांत ते है दूसरे पासे असी देखदे हां कि संकरदेव ने वी थांयी थांयी 'नाम घर' ते 'कीरतन घर' खोले सन ते इस तों साफ पता लग्गदा है कि संकरदेव वी गुरू साहब तों बहुत प्रभावत हो चुक्का सी।

इह वी मन्ना जांदा है कि गुरू साहब ते संकरदेव इकट्टे ही ब्रहमकुंड (परसू राम दा कुंड) गए सन, जो तित्तसुखिया

(अरनाचल प्रदेश) तों 150 किलोमीटर पूरब है। इस गल दी चोखी संभावना वी बणदी है क्युकि अजेहे

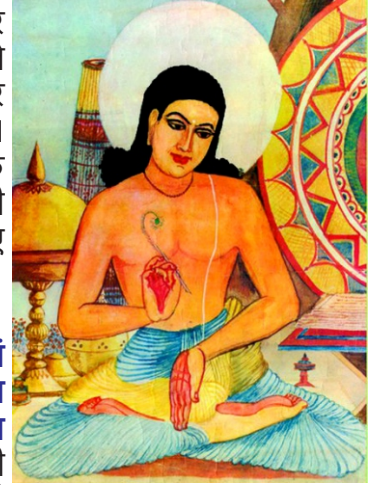
धारमिक लीडर अकसर मेल्यां ते प्रचार खातर पहुंच्या करदे सन। कुदरती है कि संकर देव वी कमक्ख्या आए होण।

—◆—

पूरबी असाम जा जित्रू अजकल अरुनाचल प्रदेश कहन्दे हन इथों दी यातरा दौरान ही किसे वेले दो होर

पंजाबी साधु सैदो घई ते दूजा शीहां जट्ट गुरू साहब नूं इथे मिले ते सिक्ख बण गए। अगली कुझ यातरा तक्क उह गुरू साहब दे नाल ही रहे। पर फिर ढाके बंगाले जां चिट्टागांग तों उह वक्खरे हो पंजाब नूरवाना हो गए। याद रहे ओहनी दिनी सन्यासी साधुआं दी वड्डी गिणती होया करदी सी जो भरमन करदे रहन्दे सन। गुरू साहब दियां खबरां वी इहनां रांही ही पंजाब जां होर थावां ते पहुंचदियां सन।

श्री मंत शंकरदेव (1449-1568)

अहोम राजा शुनमुंग नूं उपदेश

सत्र 1200 ई दे लागे चागे चीन (मौंग मायो इलाका जेहड़ा म्यांमार दे पहाड़ बन्ने पैदा है) विच्चों अहोम नां दा कबीला ब्रहमपुतर घाटी विच्च आ वड्या। इस स्थाने कबीले ने संधानक लोकां नाल पंगा लैन दे बिजाए इनां नाल सहयोग वधायआ। इनां दी सभिअता नाग्यां नालों किते ज्यादा विकसत सी। लोकां नूं पानी विच्च झोना लाउना सिक्खायआ। पहलां भारती उप महान्दीप विच्च लोकी झोना वी बीज्या ही करदे सन।

छेती ही 1228 ई विच्च अहोम कबीले ने ब्रहमपुतर घाटी विच्च आपना राज भाग वी कायम कर ल्या। इह कबीला इनां अनुशासत सी कि इनां दा राज पूरे 800 साल 1826 ई तक्क रेहा। इनां नूं दिल्ली सलतनत जां

◆ ग्यानी ग्यान सिंघ- कोहली, किरपाल सिंघ पन्ना-64)

◆ दलविन्दर सिंघ गरेवाल ने गुरू साहब ते संकरदेव दा मिलाप सिबसागर जिले विच्च होना लिख्या है। गरेवाल दा कहना है कि कुझ समां गुरू साहब गडगायो (सिबसागर) लागे नज़ीरा विखे ठहरे सन। ग्यानी अनुसार इक्क उदासी साधू लूनिया सिद्ध ने इथे सिक्खी दा प्रचार कीता।

इतहास फोल्यां पता लग्गदा है कि गडगायो, अहोम राज्यां दी राजधानी गुरू साहब तों बाद ही बण्या। राजा सुकलेनमुंग अहोम ने 1540 विच्च गडगायो नूं राजधानी बणायआ सी। उस तों पहला राजधानी बकाटा (भगत) सी जो दर्या दहंग दे कंटे सी।

ਮੁਗਲ ਵੀ ਹਰਾ ਨਾਂ ਸਕੇ। ਇਸ ਰਾਜ ਬਾਰੇ ਟਰਾਂ ਟਰਾਂ ਦਿਯਾਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਜਾਦੂਗਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ ਹੈ। ਉਥੇ ਜੇਹੜਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਾ ਵੜੇ ਮੁੜਕੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਹੋਮ ਕਬੀਲੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਅਹੋਮ ਜਾਂ ਅਸੋਮ ਜਾਂ ਅਸਮ ਦੇਸ ਪਿਆ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਅਹੋਮ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ੁਹਨ ਮੁੰਗ (1497 - 1539) ਈ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ 'ਸਰਵਰੰਗ ਨਰਾਯਣ' ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਬੰਦਾ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਕੋਈ ਧਰਮ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਸਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਟੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੁਨਮੁੰਗ ਵੀ ਕਟੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼੍ਰੀਮੰਤ ਸੰਕਰਦੇਵ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਆਪਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਦੱਸ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੁੰਝਦੇ ਰਾਜੇ ਜਾਂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਗੁਹਾਟੀ ਦੇ ਵਾਸ ਮਾਰ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹੇ ਪਾ ਫਿਰ ਸੰਕਰਦੇਵ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗਏ। ਇਤਹਾਸ ਤੋਂ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਮੇਲ ਕਿਥੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰ ਦਰਿਆ ਰਾਂਹੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੂੰ ਚਲਦੇ ਰਹੇ।

ਖੈਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਗੁਹਾਟੀ ਤੋਂ ਕੋਈ 350 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਅਸਮ ਦੇ ਅੱਜ ਦੇ ਜਿਲੇ ਸਿਬਸਾਗਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਹ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨਿਆ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਾਰਸ਼ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਾ ਸਰਵਰੰਗ ਨਰਾਯਣ ਉਰਫ ਸ਼ਹਾਨਮੁੰਗ ਉਰਫ ਡਿੰਹਗਿਆ ਰਾਜਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚਰਾਯਘੋ ਸੀ (ਉਂਜ ਬਾਦ ਵਿਚ ਉਹ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਕਾਤਾ ਲੈ ਗਿਆ। ਬਾਦ ਦੇ ਅਹੋਮ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਗੜ੍ਹਗਾਯੋ ਨੇੜੇ ਨਜ਼ੀਰਾ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ।) ਚਰਾਯਘੋ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿਬਸਾਗਰ ਤੋਂ 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹਟਵਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਜਿਲੇ ਦਾ ਮੁਖ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਿਕ਼ੀ ਦਾ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਅਜੋਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ : ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਵੰਡ ਚੁਕਣਾ। ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜੇ ਹੋ ਤੁਹਾਡੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਨ ਦੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹੇ ਕਹਾਏ ਕਿਸੇ ਤੇ ਜੁਲਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਕ ਸਾਥੀ ਸੰਕਰਦੇਵ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਆਦਿ ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਉਹਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਿਚ ਦੱਖਲ ਨਾਂ ਦੇਵੇ। ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾਂ ਕਰੇ। ਵਿਰੋਧੀ ਖ਼ਿਆਲ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੇ।

ਰਾਜੇ ਸਰਵਰੰਗ ਨਰਾਯਣ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨ

ਦਾ ਵਾਧਾ ਦੇ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚਲੋਂ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮਹਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿਓ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਤੇ ਹਫ਼ਤਾ ਦਸ ਦਿਨ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਤਿਨਾਮ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਸਰਵਰੰਗ ਨਰਾਯਣ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਬਖਸ਼ਿਆ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕੇਹਾ ਕਿ ਤੈਰਿਆਂ 18 ਪੀੜਿਆਂ ਰਾਜ ਕਰਨਗਿਆਂ।

ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆ ਧੇਰੀ। ਏਤਕਾਂ ਖੁਦ ਬਾਬਾ ਹੀ ਆਇਆ ਕਾਬੂ

ਚਰਾਯਘੋ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿਬਸਾਗਰ ਲਾਗੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ ਸਿਲਹਟ, ਠਾਕਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚਣਾ। ਲਗਦਾ ਇਕ ਦੋ ਸਾਥੂ ਹੋਰ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ।

ਪਹਲਾਂ 50-60 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਕਰਕੇ ਜੋਰਹਾਟ (ਜੋੜਾ ਹਾਟ- ਜੋਰ ਹਾਟ) ਪਹੁੰਚੇ। ਓਥੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਉਲਟੇ ਸਿੱਧੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਤਿਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਓਥੇ ਬਿਤਾਉਣ ਦੇ ਬਾਦ 40 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਫਰ ਤਹ ਕਰ ਕੇ ਗੋਲਾਘਾਟ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਸਾਥੂ ਜਥਿਆਂ ਚ ਗਿਆ ਵੰਡਿਆਂ ਤੇ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਗੋਲਾਘਾਟ ਤੋਂ ਸਿਲਹਟ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ। ਇਲਾਕਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਜੰਗਲੀ। ਗੈਂਡੇ ਹਾਥੀ ਸ਼ੇਰ ਜੇਹੇ ਖਤਰਨਾਕ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਪਯ 90 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਦੀਮਾਪੁਰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ। ਚਾਰੇ ਜਥੇ ਧਨ੍ਰਿਸਿਰੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅੰਤਰ ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਧਨ੍ਰਿਸਿਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਚਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਮਰਦਾਨੇ ਹੁਰੀ ਤਿੰਨੇ ਜਥੇ। ਮਰਦਾਨੇ ਹੁਰੀ ਕੋਈ ਫਲ ਫਰੂਟ ਤੋੜਨ ਠਹਿਰੇ ਸਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ।

ਓਧਰ ਜੰਗਲੀ ਨਾਗਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਓਨਾਂ ਅਜਨਬੀ ਇਨਸਾਨ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆ ਧੇਰੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਨਾਨਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਜਾਹਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਜਥਿਆਂ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਅਜਨਬੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਖਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਅੱਗ ਬਾਲਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਖਾਂਬੜ ਮੱਛ ਗਿਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਇਕ ਜਾਨੇ ਨੇ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਉਹ ਖੜਾ ਦਾ ਖੜਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਗਿਆ। ਓਧਰ ਅੱਗ ਦਾ ਖਾਂਬੜ ਵੀ ਸ਼ਾਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਕੇਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਰੁਕ ਕਯੋ ਗਏ ਹੋ? ਸਭ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਤਕ ਕਰ ਰਿਹੇ ਦਹਸ਼ਤ ਵਿਚ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਮੁਸਕਰਾ ਰਿਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਦਿਆ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਨਾਗੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਟੁਕ ਪਏ।

एने नूं मरदाना वी साधियां नाल पहुंच गया। नागा राखश हैरान सन। गुरू साहब ने ओनां नूं रब्ब दा खउ खान दा उपदेश दित्ता। गुरू साहब अते साधियां नूं फिर आदर सतिकार नाल नागा बसती विच्च ल्यांदा गया ते कुझ समां नागे राखशा विच्च रह के गुरू साहब ने सच्च धरम दा प्रचार कीता।

शामी जदों चारे बैठे सन तां साधूआं पुच्छ्या बाबा जी जदों तुहानूं उनां राखशां ने फडुया होया सी तुहाडे चेहरे ते ओदों वी मुसकराहट सी। इस गल दा सानूं अहसास है कि इह सरीर नासवान है पर उस वेले तुसी आपनी अवस्सथा चडहदी कला वाली किवे रक्खी सी। सानूं वी उपदेश द्यो। साडा वी डर दूर करो।

ओदों फिर गुरू साहब ने मरदाने नूं सुचेत कीता। मरदाने दी रबाब ने पहाड़ गूंजन ला दित्ते। साहब ने ओदों फिर गउड़ी धुत्र विच्च सबद पड्या:

डरि घरु घरि डु ड्रि डु जाय ॥ सो डु केहा जितु ड्रि डु पाय ॥ तुधु बिनु दुजी नाही जाय ॥ जो किछु वरते सभ तेरी रजाय ॥ 1 ॥ डीए जे डु होवै होरु ॥ डि डि डुना मन का सोरु ॥ 1 ॥ रहाउ ॥ ना जीउ मरे न डुबे तरे ॥ जिनि किछु किया सो किछु करै ॥ हुकमे आवै हुकमे जाय ॥ आगे पाछै हुकमि समाय ॥ 2 ॥ हंसु हेतु आसा असमानु ॥ तिसु विचि भूख बहुतु नै सानु ॥ भउ खाना पीना आधारु ॥ विनु खाधे मरि होह गवार ॥ 3 ॥ जिस का कोइ कोयी कोइ कोइ ॥ सभु को तेरा तूं सभना का सोइ ॥ जा के जिय जंत धनु मालु ॥ नानक आखनु बिखमु बीचारु ॥

कुझ वकत नाग्यां विच्च रहन उपरंत फिर बाबा जी सिलहट वल रवाना हो गए।

मरदाना बणमानू तों ड्रे ते उह मरदाने तों ड्रन

सिबसागर तों जदों बाबा जी सिलहट वल जा रहे सन तां इक्क थां ते बणमाणसां दी वड्डी हेडु वेखी। सैकड्यां बणमाणूआं जदों प्रदेसी जेहे बन्दे वेखे तां उनां ने चीकां मार मार के असमान सिर दे चुक्क ल्या। हालां बणमानू भारत दे बाकी जंगलां 'चों सैकडे साल पहलां ही खतम (Extinct) हो चुक्के हन पर भारत दे उतर पूरब दे इलाके विच्च अज्ज तक्क वी गिब्बन बणमाणसां दी नसल बची होयी है।

जदों गुरू साहब ने मरदाने नूं समझायआ कि इह जानवर इनसान नूं नुकसान नहीं पहुंचाउंदे तां मरदाने ने उनां नाल खूब मनपरचावा कीता। इनां दा चीकां मारन दा मतलब हुन्दा है दूसर्यां नूं खतरे तों सुचेत करनां।

फिर उस इलाके दा जदों शहर आया तां गुरू साहब दी शरन विच्च ओथों दा राजा वी आया। ओथों दे फल फरूट मरदाने नूं बहुत पसन्द आए। ओथे वी कुझ

जिजां नूं वेख मरदाना डर गया सी। उत्तर पूरब दे बणमानू (गिब्बन) जो इनसानां नूं वेख के बहुत चीक चेहाड़ा पाउडे हन।

सरोत सोढी ते किरपाल सिंघ - 65 पत्रा

कोहली अनुसार धनासरी देस तत्रासिरम है जो कि म्यांमार दा इक्क टापू है। इह तां कलकते तों समुन्दर रसते कोयी 1500 किलोमीटर हटवा है। इह वक्खरी गल है कि ओथे समुन्दर विच्च होर कोयी 40-50 टापू जां दीप ने। ओधर जनम साखियां च जिकर है कि गुरू साहब ने दीपां दी वी सैर कीती। इह मजमून अजे होर खोज दी मंग करदा है। पर तनासिरम दा इस साखी नाल संबंघ नहीं बणदा।

सोढी मेहरबान - पत्रा 231 ते राखशां वाली साखी दक्खन दी दस्सी है पर नाल ही शाकत लोकां दे उधार दी गल वी है। कामरूप (ते बंगाल) शाकत लोकां दी धरती गिनी गई जिस दा विसथार इस तों पहली वाली साखी च आ गया है।

बाली वाली साखी ने आसरापनाह देस लिख्या है।

पुरातन ने धनासरी देस लिख्या है। असी किरपाल सिंघ हुरां नाल सहमत हां कि 'इह असाम नागालैंड दी धनासरी घाटी है' असाम ते नागालैंड दी सरहद्द है धत्रसिरी दर्या। अज्ज वी धत्रसिरी नां दा शहर वी मौजूद है जो असाम विच्च नागालैंड दी सरहद्द ते है। अन्दाज़ा है इहो शहर होवेगा जित्ये राखशां नाल बाबे ते मरदाने दा टाकरा होया।

ओधर नागालैंड विच्च राखश अज्ज तक्क दे जमाने विच्च रहे ने। हुन वी उह आपने दुशमन नूं मार के उहदा सिर खान विच्च फखर महसूस करदे ने।

सो सोढी मेहरबान ने राखशां वाली जेहडी साखी दित्ती है उह 100% धनासरी शहर नागालैंड दे इलाके दी ही है।

क्युकि धत्रसिरी घाटी सहज नाल ही पछानी जांदी है जिस दा जनम साखी विच्च जिकर है सो इस बारे कोयी शक्क नहीं रहना चाहीदा कि इह घटना दीमापुर दे लागे चागे किते नागालैंड विच्च ही वापरी। बाकी कौडे राखश वाली साखी इस तों वक्खरी है। याद रहे कौडा नां कदी वी उतर पूरब इलाके विच्च नहीं वरत्या गया।

नागा (सप्यां वाला) देस नूं जनम साखी ने बिसियर देस लिख्या है। (बिनु गुर बिसियरु डसै मरि वाट ॥ नानक गुर बिनु घाटे घाट ॥) नागा तों मतलब नंगा नहीं सगो नाग सप्य वासते जनम साखियां ने लफज वरत्या है। ध्यान रहे पुराने जमाने विच्च नंगा रहना तां आम ही हुन्दा सी। सत्र 1978 विच्च असी बेहार दे रांची इलाके विच्च वेख्या सी ओथों दियां बजुरग आदि वासी जनानिया अजे वी छाती नहीं सन ढक्कदियां।

ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਰੁਕੇ ਸਨ।

ਸ਼ੇਖ ਅਲੀ ਕੋਲ ਬਾਬਾ ਸਿਲਹਟ ਪਹੁੰਚ ਗਏ

ਅੱਜ ਦੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਨ ਵਾਲੇ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਹੀ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ 14 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਨਕਸ਼ਬੰਦੀ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਲਹਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਏਸੇ ਦੇ ਜਾਨ ਨਸ਼ੀਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸ਼ੇਖ ਅਲੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ ਸੰਨ 1562 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਬੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਫੀਆਂ ਨਾਲ ਗੂੜਾ ਸੰਬੰਧ ਸੀ। ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਕੁਝ ਲਿਖਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਨ। ਜਨਮ ਸਾਖਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਂਜ ਨਾਮ ਸ਼ੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਖੇਮਕਰਨ ਜਿਲਾ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਹੈ।

ਸਿਲਹਟ ਵਿਖੇ ਹੀ ਇੱਕ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬੋਸ ਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਾਮਚਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਤੰਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਵੀ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਰਾਂਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਚੰਭੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਕੰਦੀ ਦੁਖ ਤਕਲੀਫ ਦੇ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਹਸੂਸ ਕਰਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਚਲਾਕੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਆਂ ਪਰ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਨਾਂ ਚਲੀ ਤੇ ਹਾਰ ਕੇ ਚਰਨੀ ਲਗਾ। ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ।

ਸਿਲਹਟ ਵਿਖੇ ਵੀ ਵਡੀ ਸੰਗਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬਾਨ ਦੇ ਕਾਲ ਤੱਕ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਤਾਲ ਮੇਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਕ ਭੀੜਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਓਨਾਂ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਾਯਮ ਨਾਂ ਰਹ ਸਕਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਲੋਕ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਗਏ।

ਸਿਲਹਟ ਦੇ ਲੋਕ ਅੰਬਾਂ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਤੇ ਸ਼ੇਖ ਅਲੀ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਅੰਬ ਚੂਪਨ ਨੂੰ ਜਿਯ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਜਲਾਲ ਪੀਰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੀਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਬਹਾਨਾ ਲਾਉਣਾ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬੇਬਹਾਰੇ ਅੰਬ ਚੂਪਨ ਲਾਯਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀੜਾ (ਸੁੰਡੀ) ਹੈ। ਕੀੜੀ ਅਜੇਹੀ ਕਰਨੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅੰਬਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਦ ਸੁੰਡੀ ਚਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

1930 ਈਂ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਸਿਲਹਟ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਬਚੀ ਸੀ। ਬਸ ਇਨ੍ਹੀ ਕੁ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਢੱਟ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਯਾਦ ਬਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਬਠੇਗਾ ਤੇ ਬਠੇਗਾ।

ਇਹੋ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਲਹਟ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਸੋਨਾਰਗਾਓ

(ਫ਼ਾਕਾ) ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਗ਼ਿਆਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਅੱਜ ਦੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਗੰਜ ਇਲਾਕੇ ਥਾਂਨੀ ਨਿਕਲੇ। ਓਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਓਥੇ ਇਗਾਰੋਸੰਧੂਰ ਨਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਰਿਆਸਤ ਸੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਓਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਹੋਯੋਗੇ।

ਜਦੋਂ ਬੰਗਾਲਨ ਜਾਦੂਗਰਨਿਆਂ ਨੇ ਮਰਦਾਨਾ ਕੀਲ ਕੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਜਾਦੂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਮ ਬੰਗਾਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਇਤਹਾਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਜਾਦੂ ਵਿੱਚ ਛਾਯਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿੱਛਲੀ ਸਦੀ ਚ ਇੱਕ ਪੀ ਸੀ ਸਰਕਾਰ (ਈ ਨਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਜਾਦੂਗਰ ਹੋ ਗੁਜਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਫ਼ਾਕਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦਿਆਂ ਪਿੱਛਲਿਆਂ ਸੱਤ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਜਾਦੂ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਵਸ਼ੀਕਰਨ ਮੰਤਰ ਵੀ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਦੇਨ ਹੈ।

ਸੋ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਖ਼ਲਾ ਜਾਦੂਗਰਾਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਕਿਸ਼ੋਰਗੰਜ ਵਾਲੇ ਪਾਸੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਧਨੁਪੁਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਟਾਕਰਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਜਨਾਨਾ ਜਾਦੂਗਰਨਿਆਂ ਨਾਲ। ਨਿਰਾ ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਾਮਰੂਪ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਥਾਲਿਆਂ ਤੇ ਅਸਾਮ ਦੇ ਕੁਝ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਹੀ ਟੱਬਰ ਦੀ ਮੁਖ਼ਿਯਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਘਾਹ ਹੋ ਕੇ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਸੱਸ ਦੀ ਰਹਨੁਮਾਈ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਵਲਦਿਯਤ ਤੇ ਵੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਹਦੀ ਛੋਟੀ ਧੀ ਘਰਾਨੇ ਦੀ ਮੁਖ਼ਿਯਾ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਬਾਬਾ ਧਨੁਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਡੇਰਾ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮਰਦਾਨਾ ਆਖ਼ਨ ਲੱਗਾ ਬਾਬਾ ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਹੋ ਆਵਾਂ, ਕੁਝ ਖਾ ਪੀ ਆਵਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਇਥੇ ਤਿਰਿਆ ਰਾਜ ਹੈ ਜਾਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ।

ਮੋਢੇ ਤੇ ਰਬਾਬ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੜਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਤਿਰਿਆਂ ਦੇ ਨਿਗਾਹੇ ਪੈ ਗਏ। ਸੋਹਨਾ ਚੱਬੀਲਾ, ਲੰਮਾ ਉੱਚਾ ਜਵਾਨ, ਉਹਦੀ ਰਬਾਬ ਦੀ ਧੁਨ ਤਾਂ ਪੱਛੀ ਕੀਲ ਦੇਵੇ। ਧੁੰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਅਲਖ਼ ਜਗਾਉਂਦਾ ਮਰਦਾਨਾ ਜਾਦੂਗਰਾਂ ਦੇ ਮੁਹਲਲੇ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਤਿਰਿਆਂ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਝੜ੍ਹ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਖ਼ਵਾਯਆ ਪਿਆ। ਫਕੀਰ ਦੀ ਖ਼ੁੱਬ ਆਓ ਭਗਤ ਕੀਤੀ। ਇੱਕ ਮਸਤਾਨੀ ਤਿਰੀ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਝੜ੍ਹ ਮੌਲੀ ਬੜ ਦਿੱਤੀ। ਮਰਦਾਨਾ ਇੱਕ ਦਮ ਇਨਸਾਨ ਤੋਂ

◆ ਬਾਲਾ-183 ◆ ਸ਼ੇਖ ਅਲੀ- ਵਿਕੀਪੀਡਿਆ ਤੋਂ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਤੇ ਇੰਦਰਾਜ ਯ ਬੋਸ- ਗ਼ਿਆਨੀ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ- ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਰਸ਼ਨ (ਡਾ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ)

◆ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਿਆਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਗਲਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਿਆਂ ਸਨ। 1. ਮਖ਼ਮਲ, 2. ਜਾਦੂ ਤੇ 3. ਸਪੇਰੇ।

◆ ਸਾਈਕਲ ਯਾਤਰੀ- 128

ਭੇਡੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੇ ਤਿਰਿਆਂ ਖ਼ੂਬ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਕਰ ਰਹਿਆਂ ਸਨ।

2-4 ਘੰਟੇ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾਨਾ ਨਾਂ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਵੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਬਚਿਆ ਨੇ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰੀ ਕਿ "ਹਾਂ ਰਬਾਬ ਲੜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਬੰਦਾ ਜਾਦੂਗਰਾਂ ਦੇ ਮੁਹਲੇ ਵੜਦਾ ਵੇਖਿਆ ਅਸਾਂ।"

ਓਹੀ ਮਸਤਾਨੀ ਤਿਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਾਬੇ ਦਾ ਵੀ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਰਦਾਨੇ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ। ਉਨਾਂ ਕੇਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤੁਹਾਡਾ ਬੰਦਾ। ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਉ ਭਗਤ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈਆਂ। ਲੰਗਰ ਪਾਨੀ ਨਿਰਾ ਪੁਛਿਆ ਹੀ ਨਾਂ ਚਕਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਓਨਾਂ ਮੋਮੋਠਗਣਿਆਂ ਨੇ ਝੜੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਹੱਥ

ਬਾਬਾ, ਨੂਰ ਸਾਹਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਾਦੂਗਰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਭੇਡੂ ਬਣਿਆ ਭਾਧੀ ਮਰਦਾਨਾ। (ਬੀ:40 ਤਸਵੀਰ)

ਤੇ ਵੀ ਮੌਲੀ ਬੜਾ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਬੇ ਤੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਜਾਦੂ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਜਾਦੂਗਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਚਰੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਤੜਫਦਿਆਂ ਭੁੜਕਦਿਆਂ ਉਹ ਝੜੂ ਆਪਣੀ ਮੁਖਿਆ ਨੂਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੜ ਲਿਆਂਦੀਆਂ। ਨੂਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕਾਲਾ ਜਾਦੂ ਬਾਬੇ ਤੇ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਨਾਕਾਮ ਰਹੀ।

ਬਾਬੇ ਨੇ ਕੇਹਾ ਮੇਰਾ ਬੰਦਾ ਬਾਹਰ ਕਢੋ। ਉਨਾਂ ਫਿਰ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡਾ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਭੇਡੂ ਬਣੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਕਢੀ, "ਬੈਂਅਅਅਅ"। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਭੇਡੂ ਕੋਲ ਗਏ। ਪੁਚਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਓਹਦੇ ਗਲੋਂ ਰਸੀ ਖੋਲ ਦਿੱਤੀ। ਭੇਡੂ ਫਿਰ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀ। ਮਰਦਾਨਾ ਦੁਕਖੀ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ, "ਬਾਬੇ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ

ਲੜੀ ਫਿਰਦਾ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ।" ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਫਿਰ ਲਾਪਰਵਾਧੀ ਵਰਤੀ।

ਖੈਰ ਆਪਣਾ ਕਾਲਾ ਇਲਮ ਫੇਲ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਨੂਰਸ਼ਾਹ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਰਨੀ ਫਹ ਪੜੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਉਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀ ਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਓਹੀ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਦੀ ਚਾਦਰ ਓੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਕੰਮ ਕੇਹੇ ਜੇਹੇ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋ। ਜਿੰਨੀ ਮੇਹਨਤ ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ ਕਲਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਲਾਈ ਹੈ ਇਹੋ ਵਕਤ ਕਿਤੇ ਰਬਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੇ ਆਉਣਾ ਸਫਲ ਸੀ।

ਓਥੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੁਕਕ ਆਪਣੀ ਰਬਾਬ ਤੇ ਕੱਸ ਜਰਾ ਤਾਰ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ:-

ਮਃ 1 ॥ ਗਲੀ ਅਸੀ ਚੰਗਿਆ ਆਚਾਰੀ ਬੁਰਿਆਹ ॥ ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲਿਆ ਬਾਹਿਰ ਚਿਟਵਿਆਹ ॥ ਰੀਸਾ ਕਰੇਹੁ ਤਿਨਾਡਿਆ ਜੋ ਸੇਵਹ ਦਰੁ ਖਡਿਆਹ ॥ ਨਾਲਿ ਖਸਮੈ ਰਤਿਆ ਮਾਨਹੁ ਸੁਖਿ ਰਲਿਆਹ ॥ ਹੋਦੈ ਤਾਨਿ ਨਿਤਾਣਿਆ ਰਹਹੁ ਨਿਮਾਨਣਿਆਹ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ ਜੇ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਹ ॥2 ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਨੂਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਿਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਥਾਪਿਆ। ਆਪਣੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਜੋ ਬਰਛਾ ਸੀ ਉਹੀ ਨੂਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਵਕਤ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਬਰਛਾ ਬਾਬਾ ਅਲਮਸਤ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਾਬਾ ਨਥੇ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਇਆ। 125 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਬਰਛਾ ਛਾਕਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੋਲ ਸੀ। ਅੱਜ ਉਹ ਬਰਛਾ ਅਲੋਪ ਹੈ।

ਨੂਰ ਸ਼ਾਹ ਜਾਦੂਗਰਨੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿਖੀ ਦੀ ਪਹਲੀ ਜਨਾਨਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਣੀ ਸੀ।

ਠਾਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਬਾਬਾ

(ਸਤੰਬਰ 1511)

ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਮਰੂਪ ਦੇਸ (ਅਸਮ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਵਡਾ ਇਲਾਕਾ ਭਾਵ ਭਾਰਤ ਦਾ ਧੁਰ ਪੂਰਬ) ਇਥੇ ਦੋ ਇਨਸਾਨੀ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਏਨਥਰੋਪੋਲੋਜੀ (ਇਨਸਾਨੀ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਪੜਾਈ) ਨੇ ਪੂਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਨਸਲਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ 1. ਕੈਕੇਸ਼ਿਯਨ (ਯੂਰਪ ਤੇ ਏਸ਼ਿਆ ਦੇ ਗੋਰੇ ਅੰਗਰਜ਼ ਲੋਕ) 2. ਨੀਗਰੋ (ਹਬਸ਼ੀ: ਕਾਲੇ ਤੇ ਖੁੰਗਰਾਲੇ ਵਾਲ) ਤੇ 3. ਮੰਗੋਲੀ (ਚਪਟਾ ਚੇਹਰਾ ਤੇ ਫੀਨਾ ਨਕਕ)। ਕਾਮਰੂਪ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੈਕੇਸ਼ਿਯਨ ਤੇ ਮੰਗੋਲੀ ਨਸਲ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਇਸ ਕਾਮਰੂਪ ਦੇ ਸੁਹਾਘਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਉੱਚ ਸੱਚ - ਠੂਰਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਭਾਵ ਠੂਰ ਸਾਹਾ ਹੈ। ਸਾਹਾ ਉੱਚ ਕਾਇਮਸਥ ਗੋਤਰ ਹੈ। ਪਰ ਬੰਗਾਲ ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਹਾ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸੁਦਰ ਹੀ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੋਰ ਕੁੰਨੀ ਸਰਾਬ ਕੱਢਣਾ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ।

ਠਾਕਾ ਸ਼ਹਰ ਜੇਹੜਾ ਅੱਜ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਮਲ ਮਲ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮਲ ਮਲ ਦੀ ਬਰੀਕੀ ਬਾਰੇ ਆਮ ਕਹਾਵਤ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਮੁੰਦਰੀ ਵਿੱਚੋ ਮਲ ਮਲ ਦੇ ਥਾਨ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਂਜ ਜਿੰਨੀ ਦਿਨੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਇਥੇ ਆਏ ਉਦੋਂ ਠਾਕਾ ਮਾਮੂਲੀ ਕਸਬਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਠਾਕੇ ਤੋਂ 12 ਮੀਲ ਪਰੇ ਸੋਨਾਰਗਾਯੋ ਸ਼ਹਰ ਕਾਮਰੂਪ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਠਾਕਾ ਅੱਜੇ ਉਠ ਰੇਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਮਰੂਪ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਹਲਾਂ ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਗ-ਜੋਤਿਸ਼ ਪੁਰ ਸੀ ਤੇ ਏਸੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਰ ਗੁਹਾਟੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਪੁਰ ਦਰਿਆ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਸਰਹੱਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੇ ਪੂਰਬ ਦਿਆਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਰੀਸਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼, ਅਸਾਮ, ਤਿਰੀਪੁਰਾ ਆਦਿ ਕਾਮਰੂਪ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਨੇ ਜੇਹੜੀ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ (ਜੀ ਟੀ ਰੋਡ) ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਹਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇਸੇ ਸੋਨਾਰਗਾਯੋ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਕਾਬੁਲ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਥੇ ਭਾਵ ਠਾਕੇ ਪੁਰਾਨਾ ਮਾਤਾ ਠਾਕੇਸ਼ਵਰੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਵੇਲੇ ਏਥੇ ਵੀ ਓਹੋ ਵਾਮ-ਮਾਰਗੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਸੀ।

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਹੋਨ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਲ ਦਾਸ, ਸੰਤ ਰੇਵਾ ਦਾਸ, ਚੰਦਰ ਨਾਥ, ਨਰੈਨ ਦਾਸ, ਸ਼ੇਖ ਅਹਮਦ, ਲੂਣਿਆ ਸਿੱਧ ਆਦਿ ਦਾ ਖਾਸ ਜਿਕਰ ਹੈ।

ਠਾਕੇਸ਼ਵਰੀ ਮੰਦਰ ਨੇੜੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੀ ਚਰਚਾ ਪੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਇਹ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਜਿਸ ਤੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਰਬਾਬ ਨੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕੀਲ ਦਿੱਤਾ:

ਗੁੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮਹਲਾ 1 ॥ ਮਨੁ ਕੁੰਚਰੁ ਕਾਯਆ ਉਦਾਨੈ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰਕਸੁ ਸਚੁ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਨੈ ॥ ਰਾਜ ਦੁਆਰੈ ਸੋਭ ਸੁ ਮਾਨੈ ॥1॥ ਚਤੁਰਾਧੀ ਨਹ ਚੀਨ੍ਯਾ ਜਾਯ ॥ ਬਿਨੁ ਮਾਰੇ ਕ੍ਯੁ ਕੀਮਤਿ ਪਾਯ ॥1॥ ਰਹਾਉ ॥ ਘਰ ਮਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਸਕਰੁ ਲੇਯੀ ॥ ਨਨਾਕਾਰੁ ਨ ਕੋਝ ਕਰੇਯੀ ॥ ਰਾਖੈ ਆਪਿ ਵਡਾਯੀ

ਦੇਯੀ ॥2॥ ਨੀਲ ਅਨੀਲ ਅਗਨਿ ਇਕ ਠਾਯੀ ॥ ਜਲਿ ਨਿਕਰੀ ਗੁਰਿ ਬੁੜ੍ਹ ਬੁੜ੍ਹਾਯੀ ॥ ਮਨੁ ਦੇ ਲਿਆ ਰਹਸਿ ਗੁਨ ਗਾਯੀ ॥3॥ ਜੈਸਾ ਘਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੋ ਤੈਸਾ ॥ ਬੈਸਿ ਗੁਫਾ ਮਹ ਆਖੁ ਕੈਸਾ ॥ ਸਾਗਰਿ ਝਗਰਿ ਨਿਰਭਉ ਏਸਾ ॥4॥ ਮੂਏ ਕਉ ਕਹੁ ਮਾਰੇ ਕਉਨੁ ॥ ਨਿਡਰੇ ਕਉ ਕੈਸਾ ਡੁ ਕਵਨੁ ॥ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੈ ਤੀਨੇ ਭਉਨ ॥5॥ ਜਿਨਿ ਕਹੁਆ ਤਿਨਿ ਕਹਨੁ ਵਖਾਨ੍ਯਾ ॥ ਜਿਨਿ ਬੁੜ੍ਹਾਯਾ ਤਿਨਿ ਸਹਜਿ ਪਛਾਨ੍ਯਾ ॥ ਦੇਖਿ ਬੀਚਾਰਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮਾਨ੍ਯਾ ॥6॥ ਕੀਰਤਿ ਸੂਰਤਿ ਮੁਕਤਿ ਇਕ ਨਾਯੀ ॥ ਤਹੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਹਆ ਸਮਾਯੀ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਬ੍ਯਾਪਿ ਰਹਆ ਨਿਜ ਠਾਯੀ ॥7॥ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹ ਕੇਤੇ ਮੁਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਤਨਿ ਮਨਿ ਸੂਚੈ ਸਾਚੁ ਸੁ ਚੀਤਿ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਨੀਤਾ

ਠਾਕੇਸ਼ਵਰੀ ਮੰਦਰ, ਠਾਕਾ

ਨੀਤਿ ॥8॥2॥

ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਹਾ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਚੰਚਲ ਮੱਤ ਰੂਪੀ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਲਾ ਚੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਤੇ ਅੰਕਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਤੇ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਨਾਮ ਭਾਵ ਉਸਤਤੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਹੀ। ਨਿਰੇ ਪੰਡਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਯੀ ਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਾਲਾ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੇ ਗਲਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭੇੜ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਕਾਰੂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੈ। (ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਬੋਲਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਾਮਰੂਪ ਬੋਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਲਿਖਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਾਰੂ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਰੂ (ਕਾਲਾ) ਦੇਸ਼ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕੇਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਬੀ-40 ਚ ਸਾਫ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀ ਤਿਰਿਆ ਰਾਜ ਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਨਾਨੀ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਿਰੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਸਤਰੀ। ਠਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਅਗਲਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਤਿਰੀਪੁਰਾ। ਨਾਲੇ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕੋਯੀ ਗੁੰਜਾਯਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਛਾਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਖੀ ਧਨੁਪੁਰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਲਿਖਨ ਲੱਗੇ ਗਲਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅੱਖੇ ਧਨੁਪੁਰ ਠਾਕੇ ਤੋਂ ਸਿਰਫ 4 ਕੋਹ ਹੈ। ਧਨੁਪੁਰ ਤਾਂ ਠਾਕੇ ਤੋਂ ਕੋਯੀ 125 ਕਿ.ਮੀ. ਹੈ। ਧਨੁਪੁਰ ਪੈਂਦਾ ਵੀ ਸਿਲਹਟ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਹੀ। ਕੜੀ ਲਿਖਾਰੀ ਫਜ਼ੂਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਨੁਪੁਰ ਕਾਮਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਧਨੁਪੁਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਅੱਜ ਉਂਜ ਤਿਰਿਆ ਰਾਜ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਅਸਾਮ ਤੇ ਮੈਥਾਲਿਆ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹ ਗਯਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਪੂਰਬੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਿਰਿਆ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਠਾਕੇ ਬੰਗਾਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਿਰਿਆ ਰਾਜ

ਹੀ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਵਕਤ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ। ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਖਰੂ ਹੋਨ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਤੇ ਵੱਡਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਠਾਕੇ ਤੋਂ ਅਗਰਤਲਾ (ਤਿਰੀਪੁਰਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ) ਸਿਰਫ 80 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਇਥੇ ਦਸਨਾ ਬਠਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਠਾਕਾ ਪੁਰਾਨੇ ਕਾਮਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਜੇਹਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੋਨਾਰਗਾਯੋ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਦੀ ਕਾਮਰੂਪ ਦੀ ਹੱਦ ਪਦਮਾ ਦਰਿਆ ਵੀ ਬਣੀ। ਧਨੁਪੁਰ ਤਾਂ ਪਦਮਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੈ।

ਉਹ ਪੈਂਦਾ ਵੀ ਪੁਰਾਨੇ ਕਾਮਰੂਪ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ। ਸੋ ਆਪਾਂ ਕਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਧਨੁਪੁਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸਾਖੀ ਵਾਪਰੀ। ਵਕਤ ਪਾ ਕੇ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਠਾਕੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਜੇਹੜਾ ਬਰਖਾ ਜਾਫਰਾਬਾਦ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ਉਹ ਤਿਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਭੇੜ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਖ਼ੂਹ ਤੇ ਧੁਮ੍ਧਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਸਾਖਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਵਾਪਰੀ। ਭੇੜ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਖ਼ੂਹ ਵਾਲੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਸੋ ਬਾਲਾ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਆਪਾਂ ਪੂਰੇ ਉਤਰ-ਪੂਰਬ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਾਮਰੂਪ ਹੀ ਗਿਨ ਕੇ ਚਲੀਏ।

गुरु. नानकशाही ढाका। बाबा अलमसत दे चले बाबा नत्या ने मोठी गुरू दी यादगार ढाका सथापत कीती जो अज तक मौजूद है। छेवे पातशाह दा जोड़ा वी इथे सुरखितत है। पहली पातशाही दा बरछा अलोप हो चुक्का है।

जाफराबाद, ढाके विच वी पानी दा चशमा जारी कीता

ढाके विच गुरू साहब जदों पहाड़ पास्यो दाखल होए जित्ये अज विसाखी मारग दे लागे रेयर बज़ार है तां इथे शुरू विच गुरू दी शरन विच गरीब घुम्यार।

व पानी दी तां ढाके विच बहुतात है पर पीन वाला पानी लैन इनां नूं दूर जाना पैदा सी। साहब ने ओथे चशमा ही जारी कर दिता। केहा जांदा है कि पीन वाले पानी दी घाट बारे जदों लोकां बार बार शकायत कीती तां गुरू साहब दे हथ विच जेहड़ा बरछा सी उह उहनां जमीन च मार्या तां पानी दा चशमा प्रगट होया। वकत पा के लोकां उथे खूह पुट ल्या। उह बरछा संगतां ने बेनती करके यादगार दे तौर ते आपने कोल रक्ख ल्या सी।

दो तिन्न सदियां तां गुरू साहब दा नां चल्या इस कबीले विच, मगरों होली होली, प्रचार दी घाट कारन इह अलोप हो ग्या। पिच्छली सदी तक्क इक्क दीवार गुरू साहब दी याद ताजा कर्या करदी सी। घट्ट ही उमीद है हुन तक्क उह यादगार बची होवे। ढाके विच मनुक्खी अबादी दा इक्क किसम दा हड्डह आया होया है। शहर दुनियां दे संघने वड्डे शहरां विचों अज्ज इक्क है।

रेयर बजार ढाका दे गरीब घुम्यारां दे प्रेम साहवे गुरू साहब ने इह वाला शबद गायआ:-

सूही महला 1 ॥ जिन कउ भांडै भाउ तिना सवारसी ॥
सूखी करै पसाउ दूख विसारसी ॥ सहसा मूले नाह सरपर तारसी ॥1॥ तिना मिल्या गुरु आइ जिन कउ लीख्या ॥ अमृतु हरि का नाउ देवै दीख्या ॥ चालह सतिगुर भाय भवह न भीख्या ॥2॥ जा कउ महलु हजूरि दूजे निवै किसु ॥ दरि दरवानी नाह मूले पुछ तिसु ॥ छुटे ता कै बोलि साहब नदरि जिसु ॥3॥ घले आने आपि जिसु नाही दूजा मतै कोइ ॥ ढाह उसारे

साजि जानै सभ सोइ ॥ नाउ नानक बखसीस नदरी करमु होइ ॥

होर थांयी वी गुरू साहब ने बहुत कौतक कीते। जो दूर दुराडे होन करके सिक्ख इतहास ते प्रम्परा सांभ तां नही सकी पर विचार थोड़ी कीत्या मरदा नही। उहदी शकल सूरत जरूर बदल जांदी है। क्युकि कामरूप विच गुरू साहब दा प्रचार कुझ हेठ लिखे मुद्द्यां ते केँदरत सी:-

1. गुरू साहब ने काम वाशना दा पाज खोल दिता, 2. इक्क निरंकार दी होंद दा ढंडोरा पिट्या, 3. सरीर नूं कोहना ते जानवर ते मनुक्खी बली देन दी सखत खंडना कीती, 4. जंतर मंतर विच वकत खराब करनां साबत कीता ते दस्स्या कि इह रूहानियत दे राह दे उलट है, 5. तीरथ यातरा/हज्ज दे सिधांत दा खंडन कीता, 6. जात पात ते करारी चोट कीती, 7. छूआ छूत, सुच्च भिट्ट, होम, चौका-कार, गौ मूतर, जनेऊ आदि मानतावां दा पाज उधेड्या।

इह इनकलाबी सोच भला कदों मरन वाली सी। इथे लोकायी विच सिक्ख धरम तां मौजूद नही उंज बंगाल विच वक्ख वक्ख रूपां विच गुरू दा सिधांत अज्ज वी जींदा है। ध्यान रहे जदों कोयी चीज आप मुहारे उगदी है तां उहदे विच पहलां वाला अनुशासन जां मरियादा नही रहन्दी।

बंगाल विच तां वकत नाल इसलाम छा ही गया। इस पिच्छे गुरू साहब दी फेरी वी इक्क कारन बणदी है। ओथे ही बायोल नां दा फकीरां दा इक्क फिरका उठ्या जिस ने बंगाल नूं जाग्रत कीता। बाओलां (बावले तों बाउल -झल्ले) दे बहुते असूल वी सिक्खी नाल मिलदे सन। ओनां नूं मरदाने दा किरदार ज्यादा चंगा लग्गा। हर बाउल कोल रबाब वरगा इक्क सन्द हुन्दा सी। एसे तरां दे होर वी कई सिलसिले उठे ते बंगाल तों काम वाली बुरायी हाशीए ते आ गई। पंडतां ने वी आपने आप नूं बदल ल्या। भाव गुरू साहब ने जेहड़ा बी बीज्या उह वक्ख वक्ख रूपां विच बंगाल विच उग्या।

ग्यानी ग्यान सिंघ करता तवारीख गुरू खालसा खुद्द सत्र 1875 ई विच ढाके ग्या। उस ने लिख्या है कि शरधालूआं ने अजे तक्क उह मंजा सांभ्या होया है जिस ते गुरू साहब ने अराम कीता सी। गुरू हरगोबिन्द साहब दे समकाली बाबा अलमसत दे चले नथे शाह ने इस इलाके विच सिक्खी दा प्रचार कीता। अज्ज वी ढाके विच गुरदुआरा साहब मौजूद है।

याद रहे अज्ज ढाका मुसलमानी देस दी राजधानी है जित्ये कोयी 90% लोक मुसलमान हन। दर असल बंगाल विच इसलाम बहुत पहलां ही दाखला पा चुक्का सी; 8-9वी सदी ईसवी विच। समुन्दर कंठे होन करके अरबी वपारियां ने इसलाम धरम बाबत लोकां

ਨੂੰ ਵਾਕਫਿਯਤ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ ਲੋਕ ਆਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਕਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਾਲੀ ਗਲ਼ ਰੂਹਾਨਿਯਤ ਦੇ ਸਾਹਮਨੇ ਟਿਕ ਨਾਂ ਪਾਏ।

ਫਿਰ ਠਾਕੇ ਦੇ ਹੀ ਜਾਫਰਾਬਾਦ ਵਿੱਚ (1960 ਤਕ) ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਖ਼ੂਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਡਰ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਦੇ ਝੰਡੇ ਟਰਖਾਨ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪ੍ਯਾ

ਸਿਲਹਟ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ 350 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਨਗਰ ਜਿਵੇਂ ਬਿਯੇਪੁਰ, ਅਗਰਤਲਾ, ਕੋਮਿਲਾ ਥਾਂਨੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹੋਏ 15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ।

ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦਿਯਾਂ ਯੂ ਪੀ ਬੇਹਾਰ ਦਿਯਾਂ ਉਦਾਸਿਯਾਂ ਮੌਕੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਰਹ ਰਹੇ ਝੰਡੇ ਟਰਖਾਨ (ਬਡੜੀਯੀ ਜਾਂ ਭਾਠੀ) ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਝੰਡਾ ਬਹੁਤ ਧਰਮੀ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਝੰਡਾ ਭਾਠੀ ਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੂਲ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਨਾ ਜਾਂ ਯੂ ਪੀ ਵਗੈਰਾ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਯੁਕਿ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਟਰਖਾਨ ਨੂੰ ਬਡੜੀਯੀ ਨਹੀਂ ਕੇਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਨੂੰ ਸੁਤਰਧਰਾ ਜਾਂ ਸੁਤਾਰ ਕੇਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਝੰਡਾ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਯਾ। ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਨਾਂ ਝੰਡਾ ਟਰਖਾਨ ਹੋਣਾਂ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਗਏ (1511 ਈ ਆਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਾਜੇ ਅਲਾਉਦੀਨ ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ ਜਿਥੇ 1501 ਈ ਵਿੱਚ ਕਾਮਰੂਪ ਤੇ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਕਮਕਠਿਆ ਮੰਦਰ ਟੁਹਾਯਆ ਸੀ। ਇਹ ਅਰਬ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਪਰ ਸੀ ਬਡਾ ਸਹਣਸ਼ੀਲ। ਇਹ ਵਕ਼ਰੀ ਗਲ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਵਾਮ ਮਾਰਗਿਯਾਂ ਦਾ ਮੰਦਰ ਠਾਹਆ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਇਸ ਵਾਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਗੰਦ ਤੋਂ ਆਖੇ ਹੋਨ। ਇਹਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਤਾਂ ਸ਼ਹਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਮਰਦਾਨਾ ਸ਼ਹਰ ਗਯਾ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ

ਦਸ਼ਿਆ ਸੀ ਸ਼ਹਰ ਚ ਝੰਡੇ ਟਰਖਾਨ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਮਰਦਾਨਾ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਕਰ ਰੇਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਇੰਦਰ ਸੈਨ ਨਾਲ ਹੋ ਗਯਾ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋਯਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਕਫਿਯਤ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਦਸ਼ਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲਾਹੌਰ ਲਾਗੋਂ ਆਏ ਹਾਂ ਤੇ ਇੰਦਰ ਸੈਨ ਨੇ ਕੇਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਧੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਹੁਤ ਚਲ ਰੇਹਾ ਹੈ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਫਿਰ ਦਸ਼ਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਸੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਹੀ ਨੌਕਰ ਹਾਂ ਮਰਾਸੀ ਹਾਂ।

ਇੰਦਰ ਸੈਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤੇ ਆਪ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਝੰਡੇ ਟਰਖਾਨ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਝੰਡੇ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਝੰਡਾ ਮੰਜੀ ਉਨਨ ਡੇਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵਾਕਫਿਯਤ ਲਈ ਤਾਂ ਝੰਡੇ ਨੇ ਕੇਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ। ਮਰਦਾਨੇ ਕੇਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲੇਗਾ ਤਾਂ ਦਸ਼ ਦੱਸ। ਫਿਲਹਾਲ ਤੂੰ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈ। ਝੰਡੇ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੋਟੀ ਚੋਟੀ ਮੰਜੀ ਉਨੀ ਤੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਟਾਰ ਹੋ ਗਯਾ। ਤੁਰਨ ਲਗਯਾ ਖ਼ਾਲ ਆਯਾ ਕਿ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਜਾ ਰੇਹਾ ਹਾਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹਥ ਜਾਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਕਯੁਕਿ ਆਪ ਖੁਸ਼ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਯਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕੁਝ ਵੀ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਨਕਦੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਝੰਡਾ ਬਜ਼ਾਰੋਂ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰ ਕਟਹਲ (ਜੈਕ ਫਰੂਟ) ਦਾ ਫਲ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਉਹਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਵਾਈ। ਭੋਜਨ ਟਾਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਯਾ।

ਝੰਡਾ ਕਰਤਾਰ ਕਰਤਾਰ ਕਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਕਹਨ ਲਗਾ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰਾ ਨਾਂ-ਪਤਾ ਕੇਹਨੇ ਦਸ਼ਿਆ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਕੇਹਾ ਝੰਡਾ ਆਹ ਕੀ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦੈ? ਝੰਡਾ ਕਹੰਦਾ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਭੋਜਨ ਲਿਆ ਆਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਕੇਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਭੁਝੰਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਈ ਖੇਚਲ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ? ਝੰਡੇ ਕਹੰਦਾ ਜੀ ਜਾਣਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਜਿਯ ਹੋ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੈ ਆਯਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਕੇਹਾ ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ? ਝੰਡਾ ਕਹੰਦਾ ਜੀ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਕੇਹਾ ਭਾਈ ਉਹ ਕੇਹੋ ਜੇਹਾ

◆ ਗ੍ਯਾਨੀ ਗ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ। ਕੋਹਲੀ
ਵ ਸਾਇਕਲ ਯਾਤਰੀ -122 ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਖ਼ੂਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਬੇਚਰਾਗ ਹੋ ਚੁਕੇ ਪੁਰਾਨੇ ਠਾਕੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। 1930 ਵਿੱਚ ਠਾਕਾ ਸ਼ਹਰ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ 3-4 ਕਿ. ਮੀ. ਹਟਵਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਲਾਂ ਇਹ ਖ਼ੂਹ ਬਰਬਾਦ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਧੂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਥੇ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਕੂੜਾ ਕਰਕਟ ਸੁਟਨ ਤੋਂ ਵਰਜ ਦਿੱਤਾ। ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਉਸ ਸਾਧੂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਯਾ ਕਯੁਕਿ ਉਸ ਸਾਧੂ ਨੇ ਆਪਨੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਰਕ਼ਿਆ। 1960 ਈ ਤੱਕ ਇਹ ਖ਼ੂਹ ਬਰਕਰਾਰ ਰੇਹਾ ਹੈ। ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਜੇਹਿਯਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਖੇਚਲ ਹੀ ਨਾਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਉਸ ਖ਼ੂਹ ਅਤੇ ਬਰਛਾ ਸਾਹਬ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਬਚਾਈ ਰਕ਼ਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਟਯਾਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਜ ਬਰਛਾ ਗਾਯਬ ਹੈ ਤੇ ਖ਼ੂਹ ਵਾਲੀ ਯਾਦਗਾਰ ਤੇ ਚੋ ਮੰਜਲੀ ਇਮਾਰਤ ਬਨੀ ਹੋਈ ਹੈ।

◆ ਜਦੋਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਠਲ ਪੁਠਲ ਮਚਦੀ ਹੈ, ਸੁਝਵਾਨ ਸਰਕਾਰਾਂ,

ਜਥੇਬੰਦਿਯਾਂ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਆਦਿ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ। ਫਿਰ 1971 ਵਿੱਚ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਯਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅਪਨਾ ਬਠੰਡਾ ਰੋਲ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਯਆ। ਚਾਹੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇਸ ਦੇ ਗੁਰਥਾਮ ਹੋਨ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬਾਨ ਦਿਯਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿਯਾਂ ਹੋਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਯੀ ਨੀਤ (ਪਾਲਿਸੀ) ਬਣਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਸੋ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਬਾਹਰ ਮੁਲਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਚਾਯਤ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਥੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਂ ਕਨੇਡਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ।

ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖ਼ੂਹ ਦਾ ਜਲ ਕਰਾਮਾਤੀ ਹੈ ਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੇ ਜਲ ਨੂੰ ਟੁਕ ਟੁਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਨੀ ਅਕ਼ੀ ਵੇਖਿਆ ਖ਼ੂਹ ਦਾ ਪਾਨੀ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਰੰਗ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਹੈ।

ਨੋਟ - ਗ੍ਯਾਨੀ ਨੇ ਏਸੇ ਬਸਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਧਨਪੁਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਫਰਾਬਾਦ ਕੇਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਫਰਾਬਾਦ ਬਸਤੀ ਠਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਰ ਧਨਪੁਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

है? गल्लां बातां विच्च ही गुरू साहब ने झंडे नूं गुरमत ग्यान बखश दित्ता।

गुरू साहब ने केहा झंझ्यां असी 1500 कोह जु आए हां साडा मकसद निरा भोजन करनां नही। असी तेरे खातर आए हां। तैनुं प्रमेशवर दी मिलन दी तांघ सी उह खिच्च ल्यायी है। साहब ने झंडे नूं केहा कि इस भोजन विच्च इन्दर सैन दा वी हिस्सा है, उनूं सद् ल्या फिर भोजन करांगे।

झंडा फिर शहर परत आया। बड़ी मुशकल इन्दर सैन नूं राजे दे बाग विच्चों जा लभ्मा ते सारी गल्ल इन्दर सैन नूं दस्सी कि बाबे नानक ने भोजन तां करना जे तूं वी हाजर होवे तां। पहलां तां इन्दर सैन ने जान तों नांह कर दित्ती फिर झंडे दे जोर पाउन ते उह वी त्यार हो ग्या।

पहर रात होयी नूं (रात दे 10 वजे दे करीब) झंडा इन्दर सैन नूं लै के गुरू साहब कोल पहुंच्या। रसते विच्च इन्दर सैन ने झंडे कोलो पुच्छ्या कि क्यो भायी बाबा नानक साडी बोली वी समझदा है कि नही? झंडे ने केहा उह समझदा है। बेहत्र है उनूं नमसकार दी थां 'करतार' 'करतार' कही।

इन्दर सैन दा गुरू साहब नाल मिलाप होया। इन्दर सैन कहन्दा जी असी तुसी कदों दे वाकिफ हां? गुरू साहब ने इन्दर सैन दा बीत्या समां जदों दस्सना शुरू कीता तां सैन कुझ ही गल्लां सुनन तों बाद 'जी बस्स करो, बस्स करो' कह के गुरू साहब दे चरनां ते ढह प्या अते गुरू जी चुप्प करवा दित्ता। कहन तों मतलब गुरू साहब ने दोवां नूं इह समझायआ कि भायी तुहानूं प्रमेशवर नूं पाउन दी लालसा है ते मै थांयी थांयी जा के प्रमेशर दा राह दस्सदा प्या वां। इथे आउन दा मेरा मनोरथ वी इहो है।

इन्दर सैन ने झंडे नूं पुच्छ्या क्यु भायी कुझ समझ लग्गी। झंडा कहन्दा मै की जाना गूड़ ग्यान दियां गल्लां।

गुरू साहब ने मरदाने नूं सुचेत कीता। कुझ चिर चुप्प रहे तां मरदाने ने तार छेड़ दित्ती। राग मारू आया:

मारू महला 1 ॥ सरनि परे गुरदेव तुमारी ॥ तू समरथु दयालु मुरारी ॥ तेरे चोज न जानै कोयी तू पूरा पुरखु बिधाता है ॥1॥ तू आदि जुगादि करह प्रतिपाला ॥ घटि घटि रूपु अनूपु दयाला ॥ ज्यु तुधु भावै तिवै चलावह सभु तेरो किया कमाता है ॥2॥ अंतरि जोति भली जगजीवन ॥ सभि घट भोगै हरि रसु पीवन ॥ आपे लैवै आपे देवै तेहु लोयी जगत पित दाता है ॥3॥ जगतु उपाय खेलु रचायआ ॥ पवनै पानी अगनी जीउ पायआ ॥ देही नगरी नउ दरवाजे सो दसवा गुपतु रहाता है ॥4॥ चारि नदी अगनी असराला ॥ कोयी गुरमुखि बुझै सबदि निराला ॥ साकत दुरमति डूबह दाझह गुरि राखे हरि लिव राता है ॥5॥ अपु तेजु वाय

प्रिथमी आकासा ॥ तिन मह पंच ततु घरि वासा ॥ सतिगुर सबदि रहह रंगि राता तजि मायआ हउमै भ्राता है ॥6॥ इहु मनु भीजै सबदि पतीजै ॥ बिनु नावै क्या टेक टिकीजै ॥ अंतरि चोरु मुहै घरु मन्दरु इनि साकति दूतु न जाता है ॥7॥ दुन्दर दूत भूत भीहाले ॥ खिंचोतानि करह बेताले ॥ सबद सुरति बिनु आवै जावै पति खोयी आवत जाता है ॥8॥ कूड कलरु तनु भसमै ढेरी ॥ बिनु नावै कैसी पति तेरी ॥ बाधे मुकति नाही जुग चारे जमकंकरि कालि पराता है ॥9॥ जम दरि बाधे मिलह सजायी ॥ तिसु अपराधी गति नही कायी ॥ करन पलाव करे बिललावै ज्यु कुंडी मीनु पराता है ॥10॥ साकतु फासी पडै इकेला ॥ जम वसि किया अंधु दुहेला ॥ राम नाम बिनु मुकति न सूझै आजु कालि पचि जाता है ॥11॥ सतिगुर बाझु न बेली कोयी ॥ ऐथे ओथे राखा प्रभु सोयी ॥ राम नामु देवै करि किरपा इउ सललै सलल मिलाता है ॥12॥ भूले सिख गुरू समझाए ॥ उझड़ि जादे मारगि पाए ॥ तिसु गुर सेवि सदा दिनु राती दुख भंजन संगि सखाता है ॥13॥ गुर की भगति करह क्या प्राणी ॥ ब्रहमै इन्द्रि महेशि न जानी ॥ सतिगुरु अलखु कहहु क्यु लखीऐ जिसु बखसे तिसह पछाता है ॥14॥ अंतरि प्रेम परापति दरसन ॥ गुरबानी स्यु प्रीति सु परसन ॥ अहानिसि निरमल जोति सबायी घटि दीपकु गुरमुखि जाता है ॥15॥ भोजन ग्यानु महा रसु मीठा ॥ जिनि चाख्या तिनि दरसनु डीठा ॥ दरसनु देखि मिले बैरागी मनु मनसा मारि समाता है ॥16॥ सतिगुरु सेवह से परधाना ॥ तिन घट घट अंतरि ब्रहम पछाना ॥ नानक हरि जसु हरि जन की संगति दीजै जिन सतिगुरु हरि प्रभु जाता है ॥17॥5॥11॥

योह बंगाली लोक की समझन पंजाबियां दा मारू। पर मरदाने दी धुन्न ते गुरू साहब दे शबद इउ किरन जिवे तरेल दे मोती मसत पौद्यां ते पैदे ने।

विच रोक के गुरू साहब ने पुच्छ्या क्यो भायी संगीयो कुझ समझ वी लग्ग रही है? झंडा कहन्दा तुहाडे लफज़ बा लफज़ तां समझ नही लग्ग रही पर जदों अहसास हुन्दा है कि प्रमेशर दी सिफत सालाह चल रही तां वक्खरा ही अनन्द महसूस हो रेहा है। गुरू साहब जारी रक्खो।

शबद पूरा होन ते फिर गल्लां बातां शुरू होईआं। गुरू

पुस्तक मह बाला-168, पुरातन-94.
पुरातन जनम साखी विच इस साखी उपरंत जो वारता लिखी गई है उस नूं जुगावली दा ना दित्ता है। इस तों फिर विदवानां नूं ज़ाहर हो ग्या कि पुरातन जनम साखी 1635 ई दी रचना है। (पुरातन-213) चिटागांग नूं बंगला विच्च चिटांग ही कहन्दे हन जो कि चिटागायो तों विगड़्या रूप है। पुरातन जनम साखी विच्च नगर दा नां छुटघाटका लिख्या है। नाल साफ साफ 'नगर' लफज़ है कि किसे शहर दी गल्ल है।

साहब ने झंडे नूं उपदेश कीता कि झंडा तूं वी परमेशर दे नेक कंम विच्च लग्ग जां। लोकां नूं कुबुध करन तों रोक ते सही रसते ते पा। भुल्ली भटकी लोकायी नूं ग्यान वंड।

झंडे ने अगगो उत्तर दित्ता कि "मैं कबीलदार बन्दा जी मैं इस कंम विच्च किवे पै सकदा हां। मेरे तां न्याने भुक्खे मर जाणगे।"

इथे फिर गुरू साहब ने शबद उचार्या ते दस्स्या कि भायी जीव दे पैदा होन तों पहलां ही निरंकार रिजक दा इंतजाम करदा है। तूं काहनूं घबराउंदा वां।

जदों झंडे दी तसल्ली हो गई तां इन्दर सैन कहन्दा भायी झंडा ल्या हुन परोस जो लै के आया है संतां वासते। ओधर मरदाना वी काहला पै गया। अखे जी गल्लां बातां तां हुन्दियां रहणगियां भोजन तां छक्क लयो। गुरू साहब ने झंडे नूं कह के भोजन चार थांयी करवा दित्ता। (झंडा, मरदाना, इन्दर सैन ते गुरू साहब लई) झंडे ने फिर कह दित्ता कि गुरू साहब जी प्रशादि छक्क लओ।

झंडे ने जिवें गुरू साहब नाल भोजन छक्या झंडे नूं खुमारी चडूह गई। झंडा तां लग्गा अवल टवलियां मारन ते फिर बेसुध हो गया। इन्द्र सैन कहन्दा "लयो पै गया पुआड़ा।"

गुरू साहब ने इन्दर सैन नूं केहा भायी घबरायो नां असी किसे मकसद लई इथे आए हां। मरदाने नूं हुकम कीता कि ते पानी मंगवायआ। गुरू साहब ने आप वी इशनान कीता ते झंडे ते पानी छिड़क्या। झंडा होश विच्च आया ते गुरू साहब दे चरनां ते डिग्ग गिड़गिड़ाया, "साहब मैं अज्ज बहशत वेख ल्या।"

गुरू साहब ने ऐलान कर दित्ता कि झंडा तै नूं असी गुरमत दा प्रचारक थाप्या है इस इलाके वासते। तेरे टब्बर दा ध्यान करतार करेगा। तूं नही चिंता करनी। बस तूं निरंकार करता पुरख अजूनी सैभं दा प्रचार करनां है।

झंडे ने वी कह दित्ता कि गुरू जी इह जीवन तेरे लेखे। जिवे तूं कहे मैं करां।

सवेर हो गई। झंडा ते इन्दर सैन गुरमत दे रंग विच्च रंगे, शहर आपने आपनी घरीं पहुंचे।

—◆—

जदों बंगाल दे बादशाह ने गुरू साहब नूं हाजर होन दे हुकम चाड़ दित्ते।

झंडे ते इन्दर सैन तों गल्ल सारे शहर विच्च जंगल दी अगग वांग फैल गई कि इक्क जानी जान प्रमेशर दा

रूप संत लहौर तों चिट्ठागांग शहर विच्च पधार्या है। हुंम हुंमा के लोकां ने गुरू साहब दे चरनां वल आउना शुरू कर दित्ता। साहब समुन्दर दे किनारे डेरा लायी बैठे सन।

ओधर राजे दे गुपतचरां ने राजे नूं रिपोरट दित्ती कि पंजाब तों कोयी नानक नां दा संत आया है जिस बारे कुझ पता नही लगदा कि उह हिन्दू है कि मुसलमान? लोक हुंम हुंमा के पहुंच रहे ने। नानक ने झंडे नां दा तरखान आपना नुंमायदा वी इथे थाप दित्ता है।

इह सुन के राजे दे कन्न खड़े हो गए क्युकि ओनी दिनी ज्यादातर हमले पंजाब वाले पास्यो ही हुन्दे सन। शक्क होया कि अफगानिसतान तों किसे राजे ने आपना जसूस नां भेज्या होवे। राजे ने झट्ट आपनी पुलिस नूं हुकम कर दित्ता कि नानक संत नूं मेरे साहमने हाजर कीता जावे।

गुरू साहब दे डेरे ते जिवे पुलिस आई उनां आपनी हैंकड़बाजी च केहा कि इथे नानक नाम दा संत कौन है। सबब्बीं ओथे इन्दर सैन वी हाजर सी। इन्दर सैन ने पुलिस वाल्यां कोलो पुच्छ्या "भयी की गल्ल है बड़े रोअब झाड़ रहे हो। इह संतां दा डेरा वा।" इन्दर सैन ने सिपाहियां नूं केहा कि "तुसी जायो मैं आपे गुरू महाराज नूं लै आवांगा।"

इन्दर सैन ने गुरू साहब नूं केहा कि गुरू जी मुआफ करनां इनां लोकां नूं तुहाडा पता नही। मेरा मामा महाराजे दे दरबार विच्च उच्चे अहुदे ते है। मैं उनूं मिल के सारा दस्स घांगा।

आपने मामे रांही इन्दर सैन बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह (उरफ सुध्र सैन) नूं जा मिल्या। राजे ने केहा कि मैं कोयी सखत हुकम नही कीता सी। मैं सिरफ उस महां पुरख नूं मिलना चाहन्दा सी। इन्दर सैन ने केहा कि महाराज जी साधू फकीरां नूं मिलन वासते होर मर्यादा हुन्दी है। गुरू नानक पूरन संत ने। उह खुदा दा रूप ने। ओनां नूं कोयी लालच नही। तुसी मिलोगे तां तुहाडी तसल्ली हो जावेगी। किसे साधू संत नूं मिलन जायो जे कुझ हासल करनां होवे तां दिल विच्च हलीमी लै के जाओ।

अगले ही दिन बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह उरफ राजा सुधर सैन वड्डी हलीमी साहत गुरू साहब दे डेरे ते तरां तरां दे पकवान ते मेवे लै के पहुंच्या। बादशाह नाल खूब गल्लां बातां होईआं। गुरू साहब ने आपना पिच्छोकड़ वी दस्स्या कि किवे उह दौलत खां लोधी कोल कारदार रहे ने। दौलत खां ने ही दिल्ली दे तखत ते सुलतान इबराहीम नूं बैठायआ सी। इह राजनीतक

हालात सुन के बादशाह दा गुरू साहब विच्च वड्डा भरोसा बइझ ग्या। गल्लां दिल्ली दे सुलतान दे परजा ते कीते जा रहे जुलमां बाबत वी होईआं। बादशाह ने इशारा दिता कि सही वकत आउन ते उह दिल्ली दा कंम तमाम कर देवेगा।

ओनी दिनी राजनीतक असथिरता फैली होयी सी। बंगाल नूं सदा दिल्ली तों हमले दा खतरा बण्या होया सी। गुरू साहब ने पहलां ही हुसैन शाह दी हलीमी वेख के उनूं थापना दिती कोयी किन्ना वी ताकतवर क्यो नां होवे तेरी वाय वल नही वेख सकेगा। इलाके दे मुसलमान पीरां फकीरां वी गुरू साहब दी हाजरी भरनी शुरू कर दिती। चार चुफेरे झंडे शूतार दी जै जै

कार वी होन लग्ग पई। राजे ने जिद्द कीती तां गुरू साहब लग्ग पग इक्क महीना चिटागांग रहे सन।

लग्गदा है कि माघ देस भाव रखीन दे दौरे ते जान वासते समुन्दरी बेडे दा इंतजाम बादशाह ने ही कीता होवे।

चिटागांग विखे जित्ये गुरू साहब ने डेरा लायआ सी उह थां अज्ज दे रेलवे स्टेशन दे लागे है। क्युकि जदों लोकां ने दस्स्या सी कि पानी लैन वासते दूर जाना पैदा है तां दया दे समुन्दर गुरू साहब ने इशारा करके इक्क थां पुट्टन लई केहा जिथों ताजे जल दा फुहारा फुट्ट उठ्या।

इस थां ते 1930 ई तक्क बकायदा नानक चौय नां दा गुरदुआरा हुन्दा सी। फिर अंगरेजी सरकार ने

गुरू साहब नाल संबंधत गुरदुआरा चोआ साहब चिट्टागांग ते तां सरकार ने कबजा कर ल्या सी, क्युकि गुरू साहब दुआरा जारी कीता चशमा 1930 ई तक वी भरपूर पानी दे रेहा सी अते पानी शहर नूं सपलायी जु करना सी।

चिट्टागांग दे चौक बज़ार विच अज्ज वी इक गुरदुआरा साहब नां 'भंग घोटना' मौजूद है। इस बाबत केहा जांदा है कि सिक्खी दी करामात तों प्रभावत हो के इक नवाब ने गुरदुआरा साहब आप बणवायआ सी। साडा अन्दाज़ा है कि इह वी सिक्ख राज दी सथापना वेले ही बण्या होवेगा। संघनी अबादी वाले थां ते होन दे बावजूद इस दे नां ते चोखी जमीन है। (तसवीर - डा. परमवीर सिंघ)

विच म्हर नकश्यां दी अणहोंद दे बावजूद जनमसाखियां चिटागांग बाबत इशारा दे दिता कि इह बिसियर देस (नाग्यां दे देस) विच्च है। गल्ल है वी सही। भाव बरमा दा गवांढ।

बिसियर नाग- बहुता ज़हरीला सप्प। नागे वी आपने आप नूं नाग (सप्प) अखना के फखर महसूस करदे हन। नागालैंड लई किडा सोहना नां वरत्या है बिसियर देस।

कोहली वलों बिसियर नूं बुशहर कहना गलत है क्युकि साफ लिख्या है कि समुन्दर दे कंठे है जदों कि बुशहर शिमले तों 155 किलोमीटर पहाड़ी उतर-पूरब इलाके विच्च है।

बाले वाली जनम साखी विच्च इक्क वारी नही, दो वारी लिख्या है कि "भायी झंडा असी पंधरां सौ कोहां ते आए हां।" बुशहर तां 150 कोह वी नही बणदा।

बंगाल/असाम दे इलाके दियां दो तिन्न गल्लां ही तां मशहूर होया करदियां सन। 1. मखमल, 2. जादू ते 3. सपेरे।

चिटागांग नूं बंगला विच्च चिटांग ही कहन्दे हन जो कि चिटागायो तों विगड्या रूप है। पुरातन जनम साखी विच्च नगर दा नां छुटघाटका लिख्या है। नाल साफ साफ 'नगर' लफज़ है कि किसे शहर दी गल्ल है।

कयी लिखारी झंडे बाडी वाली साखी नूं मियांमार (बरमा) दे तनासिरम टापू (तर्नीथरायी) नाल जोड़दे हन। जनम साखी च साफ साफ लिख्या है कि इह शहर है। ओनी दिनी चिटागांग ही सोनारगायो तों बाद वड्डा शहर सी। तनासिरम विच्च वड्डे शहर दा होना उनी दिनी संभव नही सी। अज्ज जो तर्नीथरायी शहर मौजूद है उह ओदों मसां है कि कोयी पिंड होवे। फिर ओथे हिन्दुसतानी मूल दे लोक वी नही हन। ज्यादा बरमी ते थायी ही हन। जनम साखी विच्च किते वी इशारा नही

मिलदा कि इथों दी सभिअता वक्खरी है।

साखी च लिख्या है कि लोकां ने पंजाब दा नां सुणिऐ होया है। ओनी दिनी जंगलां विच्च रह रहे बरमी लोकां नूं पंजाब दी की सन्नास। सो झंडा तरखान चिटागांग दी ही सी। व (इस गल तों इह लग्गदा है कि तों पहलां गुरू साहब दा मेल बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह नाल गौड़ मालदा विखे नही हो सक्या सी।

कयी लिखारिया ने गुरू साहब दा अगरतला तों 55 किलोमीटर दूर उदेपुर दी पहाड़ी ते मौजूद तिरीपुरा शकती पीठ जाना वी लिख्या है। पर इतहास नूं घोखन तों पता लग्गदा है कि मंंदर तां 1501 ई विच्च महाराजा दान्या मनीक्या ने बणायआ सी। उस तों पहलां मन्दर दी कोयी होंद नही सी।

◆ जनम साखी दे लिखार्या ने जेहड़ा राजे दा नां सुधर सैन दिता है इह इतहासिक तौर ते दरुस्सत नही। दर असल किसे वेले चिट्टागांग विखे सैन खानदान दी वी हकूमत सी। सैन खानदान तां गुरू साहब दी आमद तों चिरोकना पहलां गद्दीयो लह चुक्का सी। इह तां पक्का है कि इह सुधरसैन बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह दा जां तां विशवाश पात्र जां इह खुद्द बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह होवे। हो सकदै गुरू साहब दा मेल गौड़ (मालदा) विखे नां हो सक्या होवे ते बाद विच पता लग्गदा होवे कि बादशाह चिट्टागांग आया होया है जिस करके गुरू साहब चिटागांग पधारे अते बादशाह नाल ही सिद्धा मेल हो ग्या। सो सुधर सैन भावे कोयी मुताहत राजा सी जां जगीरदार जां महापौर आपां इथे मन्न लैने कि इह खुद्द बादशाह अलाउदीन हुसैन शाह ही सी। क्युकि जदों सुधर सैन दा नां आउना तां मतलब बादशाह तों ही है।

◆ साईकल यातरी-125

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਵਰਤਕੇ ਇਹ ਜਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਵਰਤਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿਕ਼ਖੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟ੍ਰ ਗਯਾ।

ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਤੋਂ 30 ਕਿ. ਮੀ ਪਹਾੜ ਪਾਸੇ ਸੀਤਾਕੁੰਡ ਨਾਮੀ ਜਗਾ ਤੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਠਹਰੇ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ 1930 ਤਕਕ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।◆

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਮਾਘ ਦੇਸ ਤੇ ਬਰਮਾ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਵੇਖੋ ਅਗਲਾ ਅਧਿਆਇ ਸਫਾ 167) ਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਵਾਪਸ ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਪਰਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। (1511 ਈ ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸਮੁੰਦਰ ਰਸਤੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵਲ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਥਾਨ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।

ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਟੁਕੜੀ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕੀਤਾ◆

ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਚਿਟਾਗਾਂਗ ਪਰਤ ਕੇ ਜਗਨਨਾਥਪੁਰੀ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਲਕੱਤੇ ਅਤੇ ਮੈਦੀਨੀ ਪੁਰ ਇਸ ਰੂਟ ਥਾਂਨੀ ਗਏ ਹੋਣ।

ਅੱਜ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੜਾ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੀ ਆਮਦ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਭਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਕੋਯੀ ਪੰਜਾਬੀ ਖੱਤਰੀ ਅਹਲਕਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੀ ਆਮਦ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸਖ਼ਤ ਬੀਮਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਵੈਦਾਂ ਹਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਰ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਯੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਭਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸੁਖਪਾਲ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਇਥੇ ਪਧਾਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੌੜਾ ਦੌੜਾ ਗਯਾ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਰਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਭਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਾ ਲਓ।◆
ਕੇਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਬ ਨੇ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਟੁਕੜੀ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਟੁਕੜ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਥਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ:-

ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ 1 ॥ ਚੰਚਲੁ ਚੀਤੁ ਨ ਪਾਵੈ ਪਾਰਾ ॥ ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਲਾਗੈ ਬਾਰਾ ॥ ਟੁਕੁ ਧਨੋ ਮਰੀਏ ਕਰਤਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋ ਕਰੈ ਨ ਸਾਰਾ ॥1॥ ਸਭ ਉਤਮ ਕਿਸੁ ਆਖਤ ਹੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਪਤੀਨਾ ॥1॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਉਖਥ ਕਰਿ ਥਾਕੀ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ਕਯੁ ਟੁਕੁ ਚੁਕੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੇਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਟੁਕੁ ਘੋਰੇ ॥ ਟੁਕੁ ਸੁਖ ਟਾਕੁਰ ਮੇਰੇ ॥2॥ ਰੋਗੁ ਵਡੋ ਕਯੁ ਬਾਂਧਤੁ ਧੀਰਾ ॥ ਰੋਗੁ ਬੁਝੈ ਸੋ ਕਾਟੈ ਪੀਰਾ ॥ ਮੈ ਅਵਗਨ ਮਨ ਮਾਹ ਸਰੀਰਾ ॥ ਟੁਕੁ ਖੋਜਤੁ ਗੁਰਿ ਮੇਲੇ ਭੀਰਾ ॥3॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਟੁਕੁ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਜਯੁ ਟੁਕੁ ਸੁਖੁ ਟਿਕੈ ਰਹਾਉ ॥ ਜਗੁ ਰੋਗੀ ਕਹੁ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਉ ॥ ਹਰਿ ਨਿਰਮਾਯਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਉ ॥4॥ ਘਰ ਮਹ ਘਰੁ ਜੋ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਮਹਲੀ ਸੋ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ਮਨ ਮਹ ਮਨੁ ਆ ਚਿਤ ਮਹ ਚੀਤਾ ॥ ਏਸੇ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਅਤੀਤਾ ॥5॥ ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਤੇ ਰਹਹੁ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ

ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਨੇ ਭਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕੀਤਾ :ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੜਾ ਸੰਗਤ, ਕਲਕੱਤਾ

ਚਾਖਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਨਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਗਾ ॥ ਜਨਮੁ ਜੀਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਟੁਕੁ ਭਾਗਾ ॥6॥ ਗੁਰਿ ਦਿਯਾ ਸਚੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਤੁ ॥ ਸਹਜਿ ਮਰਤੁ ਜੀਵਤੁ ਹੀ ਜੀਵਤੁ ॥ ਅਪਨੋ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਗੁਰ ਭਾਵੈ ॥ ਤੁਮਰੋ ਹੋਇ ਸੁ ਟੁਕੁ ਸਮਾਵੈ ॥7॥ ਭੋਗੀ ਕਉ ਟੁਕੁ ਰੋਗੁ ਵਧਾਏ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹੁ ਆ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਪੈ ॥ ਸੁਖੁ ਟੁਕੁ ਹੀ ਤੇ ਗੁਰੁ ਸਬਦਿ ਅਤੀਤਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਰਾਮੁ ਰਵੈ ਹਿਤ ਚੀਤਾ ॥8॥4॥

ਇਥੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੱਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਇਥੇ 12 ਦਿਨ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਸਾਹਬ ਮੈਦੀਨੀਪੁਰ ਯਾਸਤ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਚੰਦਰਕੋਨਾ (ਮੈਦੀਨੀਪੁਰ) ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਬਠ ਗਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ੳ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮੈਦੀਨੀਪੁਰ (ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕਲਕੱਤਾ ਮਿਦਨਾਪੁਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ) ਉਡੀਸਾ ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਏਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਕਸਬਾ ਚੰਦਰਕੋਨਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਔਹਨੀ ਦਿਨੀ ਚੰਦਰ ਕੇਤੂ ਨਾਂ ਦੇ ਬਾਜਗੁਜਾਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੀ

◆ ਜੇਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਲਕੱਤਾ ਤਾਂ ਅੱਜੇ ਜੰਮਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੋਲਕੱਤਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ 15 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਬੰਗਲਾ ਕਵੀ ਬਿਪਰਦਾਸ ਪਿਪਲਾਈ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਹਰ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਗਲੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਦੀ ਅਹਮਿਯਤ ਹੋਵੇ। ਓਦੋਂ ਹੁਗਲੀ ਵਿਚ ਬਕਾਯਦਾ ਜਹਾਜਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

◆ ਸਾਇਕਲ ਯਾਤਰੀ

◆ ਕਲਕੱਤਾ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ -ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਇਕਲ ਯਾਤਰੀ-

चन्द्रकोना दा इतहासिक असथान। इह उदासी साधुआं दी बदाँलत बच्या रेहा है। हेठां उदासी साधुआं दिया समाधां अते बेल दा पुराना रुख जिस थल्ले गुरू साहब बिराजे सन।

इस शहर विच आमद ते बहुत आओ भगत होई। क्युकि साहब दी सोभा बेहार बंगाल सभ जगहा फैल चुक्की सी। जदों कुझ दिन इथे रहे तां इक दिन शहर दी रानी चुप्प चुपीती आपनी विशवाश पातर गोली नाल गुरू साहब दे चरनां विच आ के गिड़गिड़ायी कि बाबा जी मेरी इज्जत रक्ख लयो। रानी ने कहानी दस्सी कि:

"दो साल पहलां जदों मैं गरभवती सी तां पंडतां ने भविखवानी कीती सी कि मेरे घर पुत्तर जनम लवेगा। राजा ने इह सुन के जनम तों पहलां ही बहुत खुशियां मनाईआं।

पर जदों जनम होया तां मेरे घर पुत्तर नहीं, धी आई। राजा किते दूर नेड़े मुहंम ते गया होया सी। उस ब्राहमन नूं जिवे पता लगगा तां उह मेरे तक आया अते

गुरू साहब दी चरन छोय प्रापत करके राजा चन्द्रकेतू तां अमर हो गया है। छोटे जेहे राजे ने होर वी धारमिक असथान बणवाए। ओसे दा बणवायआ इह मालेशवर मन्दर अज्ज वी चन्द्रकोना विखे मौजूद है।

कहन लगगा कि "तूं राजा नूं झूठ बोल दे कि मुंडा होया है। ब्राहमन ने मै नूं डर पां दिता कि जे राजा नूं पता लगगा कि कुड़ी होयी तां उह तै नूं छड्ड देवेगा अते महल्लां तों बाहर कड्ड देवेगा।"

"इस डर करके मै झूठ बोल्या अते राजा नूं इहो केहा कि पुत्तर जनम्या है अते अज्ज दो साल तों कुड़ी नूं मुंडे दी तरां ही पाल रही हां। किसे नूं पता नहीं लगगन दिता। पर मै अन्दरो अन्दर खुरदी जा रही हां। इस झूठ ने मै नूं खा ल्या है। बाबा जी मेरी इज्जत रक्खो। दस्सां में की करां? की मै नूं मर जाना चाहीदा है?"

गुरू साहब ने रानी नूं केहा कि उस राजकुमारी नूं पेश करो। राजकुमारी नूं ल्यादा गया। गुरू साहब ने ओदों इशानान कीता अते रहन्दा पानी मरदाने ने उस राज कुमारी उत्ते छिडक दिता। गुरू साहब ने रानी नूं छुट्टी बखशी ते केहा कि तुसी हुन आपने महलां विच जायो। रानी ने तुरंत महलां विच जा, राजकुमारी दे कपडे बदलन बहाने जदों तक्क्या तां उह लड़की नहीं, सचमुच्च लड़का ही सी। रानी ने खुशी विच दुहायी दे दिती।

खबर चुफेरे जंगल दी अगग दी तरां फैल गई। क्युकि नौकराणियां नूं तां पहलां ही पता सी। रानी ने दुहायी दे दिती। गल राजे तक वी पहुंच गई। हर कोयी लगगा सतिनाम वाहगुरू जप्पण।

जिथे जिथे गुरू साहब ओथे यादगारां बणियां सन। पर वकत पा के मिट्ट गईआं पर इथे चन्द्रकोना विखे अज्ज वी गुरू साहब दी पुरातन यादगार दे तौर ते गुरदुआरा साहब मौजूद है। कारन इह कि लागे ही 62 कि.मी. दी दूरी ते खड़ग पुर विखे हजारों सिक्ख रहन्दे हन। इक बंगाली उदासी सरन दास दी हिंमत करके इह गुरदुआरा साहब बच्या होया है जिस ने सिक्खां नूं नाल जोड़ ल्या। बहुती थांयी भाव पंजाबों सथानक संगत दी अणहोंद करके बाहर दे हजारों असथान अलोप हो गए हन।

चन्द्रकोना तों मेदिनीपुर 44 कि. मी. उत्तर है।

सीना बसीना चलदी आ रही गल मुताबिक गुरू साहब कलकत्ता तों इथे आए ते अगगे जगन नाथ पुरी नूं चलदे बणे।

चन्द्रमन्ड ्व साईकल यातरी - 119 व मनी सिंघ - 404 अनुसार इह घटना सिंगलादीप (लंका) वापरी। पर इतहास दे असूल मुताबिक मुकामी अफसाना (दंत कथा) दी मकबूलियत दूर बैठे किसे इतहासकार दे लिखे इतहास तों ज्यादा भरोसेमन्द हुन्दी है। (चन्द्रकोना गुरदुआरे दियां तसवीरां सानूं ओथों दे ग्रंथी सिंघ सतनाम सिंघ ने भेजियां ने।)